

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

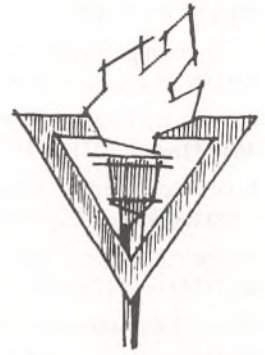
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Årsskrift
81

HASLEY SEMINARIUMS ELEVFORENING

HASLEV SEMINARIUMS
ELEVFORENING

61. ÅRGANG

REDIGERET AF
E. THANNING

ÅRSSKRIFT 1981

BESTYRELSEN

E. Thanning, Ryesagervej 4, 4690 Haslev.
(03) 69 28 16. Formand.

Kr. Astrup Hoppe, Troelstrupvej 26,
4690 Haslev. (03) 69 15 27. Kasserer.

Lillen Pedersen, Vindingevej 61 C, 2. tv.,
4000 Roskilde. (03) 35 85 51. Sekretær.

Helge Andersen, Langdalen 2,
4690 Haslev. (03) 69 12 41.

Frank Johansen, Allégade 31,
4690 Haslev. (03) 69 45 38.

REDAKTIONSUDVALG

E. Thanning, ansvarshavende redaktør.
Bent Schmidt, tegninger og tilrettelæggelse.
H. P. Hebjørn, korrektur.

Årsskriftet er trykt i Jean Petersen offset, Haslev

Skrift: 10 punkt Times

Repro: Jean Petersen, Haslev

Papir: 90 g offset fra D.F.P.

Omslag: 110 g Kaskade

Bogbinder: B. Sandersen, Næstved

Foto side 9 og 17: Lilian Kjær Hansen

INDHOLDSFORTEGNELSE	side
A. Brochsgaard og H. P. Hebjørn: Jubilæumsfesten d. 22. aug. 80	6
A. Baunsbak-Jensen: Undervisningsministeriets lykønskning	10
Else Svendsen: Gamle elevs lykønskning	12
K. F. Brøndbjerg: Til kunstnerne v. receptionen	14
K. F. Brøndbjerg: Husholdning og livsholdning i jubilæumsperspektiv	17
Thorstein Balle: Efterskolernes formål og virkelighed – i historisk perspektiv	27
Johs. Honoré: Træk af seminariets liv 1980–81	37
Aa. Dam-Jensen: Tale til dimittender 1981	42
E. Thanning: Meddelelser fra elevforeningens bestyrelse	43
Nyt fra seminariet	44
Nyt fra tidligere årgange	45
Mindeord	47
Dimittender 1980 og 1981	57
Regnskab: Festskrift, 1979–80 og 1980–81	60

Bemærk!

Vedlagte indbetalingskort, der er forsynet med dit nummer i elevforeningens kartotek, bedes benyttet ved indbetaling for kommende årsskrift. Det letter kassererens arbejde meget, hvis netop dette indbetalingskort benyttes. Skulle det være bortkommet, når betaling skal sendes, er det nødvendigt, at der foruden navn og adresse anføres dim.år og for nogle årgange tillige klassebetegnelse.

Betaling sendes til Haslev Seminariums elevforening, Troelstrupvej 26, 4690 Haslev, giro 6 03 76 23.

Prisen er 25 kr., og årsskriftet bliver sendt i midten af december.

Husk at melde adresseforandring ved flytning og også her anføre årgang og klasse. Hjælp os med at udrydde unøjagtigheder ved at give omgående og præcis besked om eventuelle fejl.

Der var engang en 22. aug. 1980 – da fejrede Haslev Seminarium sit 75 års jubilæum

Det var fredag. I den friske morgenvind var Haslev kirke kl. 9 næsten fyldt. Her begyndte i taknemlighed lykønsknningen til dagens jubilar. Morgensangen fyldte rummet, og bestyrelsens formand, pastor Aage Dam-Jensen, talte ud fra seminariets motto: Giv Kejseren, hvad Kejseren er, og Gud, hvad Guds er! Den musikalske del havde en fyldig plads og blev varetaget af organist Hans Krarup, musikskoleleder Poul Chr. Nielsen og adjunkt Helge Birck Pedersen fra seminariet.

Kl. 10 samledes man til reception i festsalen og Gl. kantine. Snakken gik fra en stor og broget flok fremmødte – – »forbindelser og venner af huset«, som man siger. Undervisningsministeriet var repræsenteret ved undervisningsdirektør Asger Baunsbak-Jensen og undervisningsinspektør Tage Kampmann med følge.

Festsalen var arrangeret som til koncert eller foredrag, og der kaldtes til samling på stoleraderne med H. Purcell: Trumpet tune fremført af Poul Chr. Nielsen og Helge Birck, og ved orglet sad Axel Svitzer.

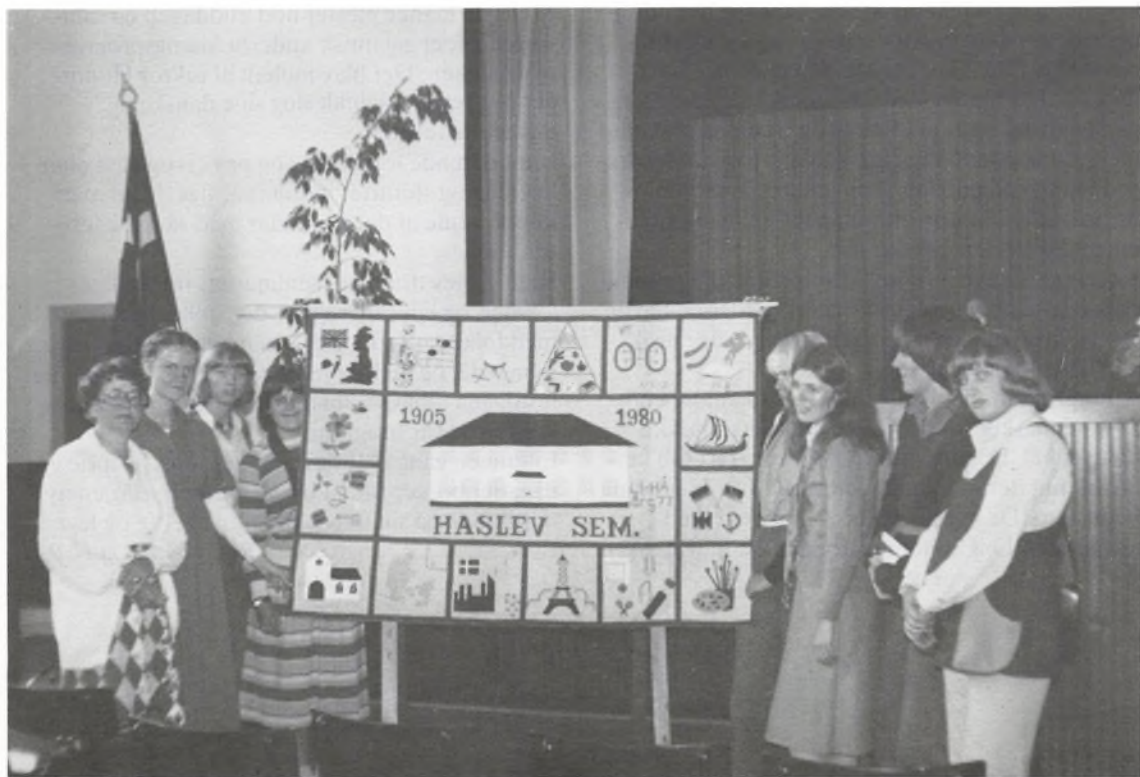
I folkelig festlighed vekslede fællessang og taler, men også solister fra seminariets frodige musik-klientel foldede sig ud. Talernes række åbnedes af Aage Dam-Jensen og Johs. Honoré. Ministeriets

lykønskning blev bragt af Baunsbak-Jensen og Tage Kampmann; de hyldede skolen, dens initiativrige fædre og dets ledere gennem de 75 år og berørte dagsaktuelle skoleproblemer (se tale andet sted i årsskriftet). På seminariets plæne stod der den dag og nu altid noget helt nyt: 3 store moderne »rune«-stene fra det nordiske urfjeld. »Runerne« er skabt og hugget af billedhugger Poul Gernes. Rektor K. F. Brondbjerg havde ordet for at føre os ind i denne stenenes og »runerne«s kunstverden og for at overbringe seminariets tak til Statens Kunstfond og til billedhuggeren og arkitekterne Inger og Johs. Exner for deres indsats til denne enestående udsmykning. Så var der pause og tid til at strække benene, og de bar alt folket ind i Gl. kantine, hvor der blev serveret drinks m.m. 2. afdeling i festsalen indledtes af Borgerskolens nye inspektør, Poul Berggreen, der tolkede øvelsesskolens hyldest i ord og toner og gave. Han var ledsaget af et børnekor, der levendegjorde det meget muntre indslag. Et andet originalt »indlæg« kom, da seminariet fik overrakt et billedtæppe med motiver, symboliserende de forskellige liniefag. Det var syet af linieholdet i håndarbejde; (se det ved lejlighed i C-hallen).

Efter denne start var der faktisk rift om plads på tallerstolen. Byen bragte sin hilsen ved borgmester Ib Nordahl Petersen, »skolerne« ved rektor Knud Jacobsen og Karen Margrethe Brinth, og sidstnævnte kunne læse af Højskolens gamle protokol fra 1892 om drøftelserne vedrørende seminariets oprettelse.

Fra de mange så levende mennesker inden for huset var der selvfølgelig også hilsener og gode ønsker, og i korsgangen kunne senere afsløres et relief af kunstneren Finn Lynggård; det var skænket af nuværende og tidligere ansatte ved seminariet.

Denne del af festlighederne afsluttedes af pastor Oluf Paaske, der fra Indre Missions hovedbestyrelse bragte hilsen og gave. En meget fin og fornøjelig reception var forbi: den havde opløftende form og fest og bevægelse.

Så var der tid til lidt materiel forstærkning. I biblioteket samledes en indbudt, snævrere kreds, som her kunne nyde »alt godt«, tilberedt og serveret af skolekøkkenet oppe i B 5. Og mellem retterne var der indput af varme ord fra dem, der ikke fik lejlighed til det i festsalen.

Ved 15-tiden kom der atter liv mellem alle væggene. Seminariet holdt »åbent hus«, og lærere og studerende gik i gang med at vise, hvad huset i hverdagstøjet formår. Der var udstillinger, film og demonstrationer, der var engelske »pubs« og gode steder med liflige franske vine – jo, sprog kan virkelig være flydende!

Da skoledagen rundt om var forbi, stævnedes mange gamle elever til Haslev til kl. 17. De var med til at fylde festsalen, hvor K. F. Brondbjerg gik på talerstolen med foredraget: Husholdning og

livsholdning i jubilæumsperspektiv. Og her udfoldede den stadigt ungdommelige, og vel orienterede rektor sig. Han belyste den enorme udvikling, der har fundet sted i menneskets hverdag, og påpegede på basis af økologi og fremtidsforskning menneskehedens alvorlige situation, og understregede nødvendigheden af en ændret livsholdning og ansvarlighed som grundlag for en ny husholdning ud over den ganske jord.

Kort efter denne intense højskoletime tog seminariets Big-band fat og gav koncert. Ledelsen havde Poul Christian – og så, forstår det sig, var musikken både lødig og aktuel.

Aftenprogrammet begyndte kl. 19, da mere end 500 mennesker samledes i seminariets smukke boldspilhal. Dagens afsluttende store fest løb fantastisk fint derudaf under ledelse af Ole Flemming Pedersen. (Desværre måtte vi undvære medarrangøren Leif Søndergaard, der var blevet syg.)

Mens de mange gæster nød middagen og samværet, gik et gigantisk underholdningsprogram over scenen. Det blev indledt af rektor Honoré, der her ret så originalt slog sine danske og digteriske folder.

Imponerende forarbejde og præcis og glad planlægning og storartet indsats var lige, hvad man kunne vente af denne jubilar med så store festtraditioner.

Kaffen blev drukket i seminariets forskellige lokaler, og lidt senere blev der spillet op til dans med folkedansere og Big-band'et. Ungdommen swingede, og ældre med – og ved 01-tiden kunne festdagen afblæses, endnu inden alle jubilæumskræfterne var brugt op.

Endnu en gang i Haslev Seminariums historie en dag, der borger for, at også i morgen »står en ny tids bonde på sin toft« – parat til at lytte og leve.

Ref. v. A.B. og H.P.H.

Undervisningsministeriets lykønskning

v. undervisningsdirektør
Asger Baunsbak-Jensen

Det er en stor glæde for os fra undervisningsministeriet i dag at kunne overbringe undervisningsministerens og undervisningsministeriets hjertelige lykønskning til Haslev Seminarium på 75-års dagen.

Man kan ikke kalde Haslev Seminarium gammelt – i hvert fald ikke målt med danske seminariers historie. Vi begynder at nærme os 200 året for det ældste danske seminariums oprettelse. De danske lærerseminariers historie afspejler den folkelige, politiske og pædagogiske udvikling i denne lange spændende del af Danmarks historie. Det fremgår så glimrende af Heltofts artikel i det smukke jubilæums festskrift.

Vækkelserne kom for alvor til Haslev omkring 1890 – gennem både Vilhelm Beck og Vilhelm Birkedal. Men gennem P. C. Davidsen – der blev højskoleforstander her i 1891 – begyndte udviklingen, der førte til oprettelse af en række skoler og skoleinstitutioner med udgangspunkt i Indre Missions åndelige grundsyn.

Haslev Seminarium har i de 75 år uddannet tusinder af lærere og lærerinder, som det hed tidligere – der med grundig uddannelse er kommet til at øve en dygtig indsats ud over landet, flest selvsagt på Sjælland. En dygtig indsats i skolen, men også i det folkelige – oftest det kirkelige arbejde på den egn de kommer til at virke.

Festskriftet er et vidnesbyrd om dette seminariums særlige kvalitet – men også om en betydelig større åbenhed end mange, der har stået på afstand af Indre Mission måske ville have troet. Martin A. Hansen taler herom – og foredragsholdernes alsidighed taler et sprog herom.

I de 75 år har der kun været 4 forstandere – eller rektorer – det har givet stabilitet og en rolig kontinuitet. De to: N. H. Rasmussen og Brondbjerg tog hver næsten 30 år heraf. Oscar Petersen var pioneren, som var med fra 1905 og Honoré er den nye med kun tre år endnu – men forhåbentlig mange år forude.

N. H. Rasmussen var manden på gården, som det kunne ses på den tid på seminarier og højskoler. En betydelig personlighed alsidig som pædagog og administrator – men sandelig også sognerådsformand. Mon ikke det netop er hans indsats, der tidligt har givet Haslev Seminarium en folkelig åbenhed udadtil, som har virket frugtbargørende for det miljø, seminaristen mødte.

Men der er også grund til på denne festdag – uden at tilsidesætte andre – at rette blikket imod K. F. Brondbjerg. Det er en stor glæde at læse dine erindringer. Du spænder vidt, til barndom blandt bønder – over håndværksuddannelse til din teologiske baggrund, over det pædagogiske, med åbent blik for de nye strømninger, økologi, vidensksplosionen, ressourceproblematikken o.s.v. ikke kun den fare, det medfører, men også deres muligheder. Du er i egentlig forstand en lærd mand, og en folkelig aristokrat, som er god at lytte til, og lærere i tusindtal skylder dig tak – og dette seminarium bærer efter din indsats her i en menneskealder præg af det, du er og står for.

Rektor Honoré – det er ikke lette år for seminarierne. Den økonomiske nedgang vil sætte sine spor. Men først og fremmest gælder det om at samle kræfterne om uddannelse af lærere til en

skole, hvis elever har brug for viden, menneskelig forståelse og vejledning midt i tidens omfattende brogethed, omskiftelser og modgang. Tiden er pluralistisk, sammensat uden et fastere formuleret fællesfundament, hvorpå folket og dermed skolen kan udføre sit arbejde. Dette lader sig næppe benægte. Men der søges fra alle sider – ikke mindst fra de unge – mod afklaring, noget, der kan bære, det der kan kaste lys over tilværelsens gåde, der kan besvare spørgsmålet: Hvad er meningen med min tilværelse? I denne proces er der brug for, at de lærerstuderende møder seminarielærerne som kan deres fag, kender til pædagogikken og psykologiens grundregler, men også mennesker, hvorigennem studerende i samtaler kan få afprøvet deres egne synspunkter – i forventning om, at disse lærere er spørgende mennesker, men også er i stand til at forsøge at formulere svar, som kan overtages eller forkastes. Det er i denne proces, den modning sker mellem voksne mennesker, uden hvilket livet bliver stillestående, og det er i den proces, lærere udvikles til de store udfordringer, børn, unge og forældre stiller dem over for. – Det er krævende at være

lærer – måske mere end nogen sinde, men forudsætningen for at lærere kan gå ind til opgaven er, at seminarieret og dets lærere stadig stiler mod at hjælpe de kommende lærere til at vurdere opgaven så kvalificeret som muligt. Det gælder formentlig om, at vi ikke lader lærerne blive for ensidigt optaget af undervisningsteknologi – af alle hjælpemidler, men at lærerne altid ser hovedopgaven i mødet med mennesket – med barnet i samvær, leg, samtale, undervisning. Det er netop dette, der må tiltrække mennesker, som ønsker at få en gerning blandt børn og unge – og det kan ikke understreges stærkt nok – trods diskussioner om løn, arbejdstidsforhold og beskæftigelsesproblemer, at lærerens arbejde altid drager dem, der ser det levende og spændende ved at undervise og opdrage børn i samspil med forældrene. Det skal derfor være mit ønske på jubilæumsdagen her, at Haslev Seminarium, dets bestyrelse, rektor, lærere og studerende må have mod på opgaven og finde glæde i det daglige arbejde, i tiden der kommer. Hjertelig tillykke!

Asger Baunsbak-Jensen.

Gamle elevers hilsen

v. overlærer Else Svendsen
(1946)

For tidligere elever, som er indbudt til Haslev Seminariums 75 års jubilæum i dag, er det godt og rimeligt at se tilbage med taknemlighed på det, vi hver især fik på dette sted, og det må jo nødvendigvis være forskelligt for de enkelte, fordi vi hver især har tilbragt et begrænset åremål her ud af seminariets 75 år.

Nogle kom her, da seminariet var nyt og enkelt udstyret, stærkt præget af den gamle I.M., andre har gennemlevet en vældig bygge- og udviklingsperiode under de seneste skole- og seminarielove. – Jeg og mine kammerater havde vores gang her omtrent midt i seminariets levetid og præget af 2. verdenskrig med kammerater som deltagere i modstandsbevægelsen og med krigens indskrænkninger og rationeringer.

Det meget smukke og indholdsrige festskrift rummer levende skildringer af seminariets liv, som elever fra forskellige perioder har oplevet det, og jeg skal ikke trætte med gentagelser, selv om minderne myldrer frem ved denne lejlighed, og man kunne fortælle mangt og meget.

Men at de fleste har oplevet seminarieårene som en rig og udviklende tid, derom tror jeg ikke, der kan være tvivl. Vi fik en viden og et udsyn, som dannede indgangen til et rigt liv med læsning og omgang med børn og unge. Måske var ikke alt det, vi lærte, noget, der kunne bruges i undervisningen i skolen. Men det var da heller aldrig lovet os, tværtimod blev der peget frem mod en stadig

tileggen af kundskaber og indsigt, som førte os til Lærerhøjskolen og andre kurser.

Der tales i dag om et begynderchok for unge lærere, og ingen af os har vel helt undgået det. Ja, sandt at sige væltede problemerne nærmest ind over os lige efter krigen, både pædagogisk og der-ved, at verden på mange måder var blevet en anden og mødte os meget mere pågående problemløst, end vi havde forestillet os i den lune og ret lukkede lilleverden i Haslev. – Men var det således ikke direkte det stof, vi havde lært, der fik den store betydning i skolen, så tror jeg, det var den holdning til arbejde og det livssyn, der bar seminarieundervisningen, som gav et rygstød i skolens hverdag.

For ganske nylig måtte jeg minde min eksamensopgave i praktik hos overlærer Heltoft og med skoledirektør Thorkild Jensen som censor. – Det var en søndag, da vi i min kirke sang salmen »Tusind år stod Kristi kirke på sin klippe blandt os trygt, tusind år vort Dannevirke var den mod al fjendens frygt«. – Den salme skulle jeg gennemgå med børnene hin eksamensdag. Hvad jeg fik ud af den, husker jeg ikke mere. Men den søndag nu i sommer, da jeg gik lidt med tanke på den opgave, jeg havde fået, at sige nogle få jævne ord her i dag i løbet af 3–5 minutter, da vakte den erindringer og åbnede samtidig et nyt perspektiv for mig.

Hvilket digterværk! »Gud, for dig, som aldrig ældes, tiden som en time gled, men for blad i skov, som fældes, året er en evighed. – Også vi bag sommer blid alle har en løvfaldstid. – Ja, med vemod må vi en dag som denne erkende for os selv og vore samtidige: også vi har en løvfaldstid. Flere af vore kammerater fra de unge år er ikke mere. Adskillige af de lærere, som gav os så meget, er døde, men salmen udtrykker en dyb tak – først vel for vores kirke, som også nogle af os fik

et rigere forhold til i seminarietiden – men også en tak for mennesker på vores vej: »For hver læbe, som med flid løfted røst i nådens tid; tak, vor Fader, for dem alle fra Ansgarius til Balle«. (Selv om Grundtvig vist ikke havde det allerbedste forhold til Balle og hans lærebog). – Men inspireret af salmen vil jeg ganske jævnt sige: Tak for Ras og Lambertsen, for Jensen, Sypeter, fru Lambertsen og Musikken, som ikke er iblandt os mere – men også for dem, som endnu er her, omend ikke mere som aktive lærere: Østerø, Edel Ras, H.P. og Thanning. Og også for deres ægtefæller, som altid mødte os med så stor forståelse og venlighed.

Lad så dette være en tak også fra Elevforeningen, vel vidende at andre årgange vil kunne tænke på andre forstandere og lærere end dem, jeg har kendt og nævnet her. Jeg er af den overbevisning, at mange, som har holdt ved som medlemmer af elevforeningen gennem mange år, har gjort det ud af en taknemlighed mod seminariet og alt, hvad det betød for os.

Med salmens ord vil jeg da slutte: »Tak for hver en dråbe god, vi fik af det hjerteblod, som livsaligt gennemrinder dannemænd og dannekvinder«.

Else Svendsen (1946).

Til kunstnerne ved receptionen den 22. august 1980

Da rektor Honoré og jeg for et par måneder siden sad ovre på lærerværelset og talte med kunstnerne Johs. Exner og Poul Gernes om placeringen af vort nye kunstværk, sagde Honoré: »Det er min fornemmelse, at det med afsløringsfestivitas ikke rigtigt er noget for jer«. Det var nok en rigtig fornemmelse. De samtykkede i hvert fald. De kunne

jo næsten heller ikke være andet bekendt. Men Honoré må have skiftet en lille smule mening. For han har bedt mig sige et par ord til kunstnerne. Jeg ville have ham selv til det. Men han havde et par undskyldninger – bl.a. at Exners omfattende kunstværk blev lavet i min tid, og at jeg begyndte at søge »Statens Kunstfond« allerede for 10 år

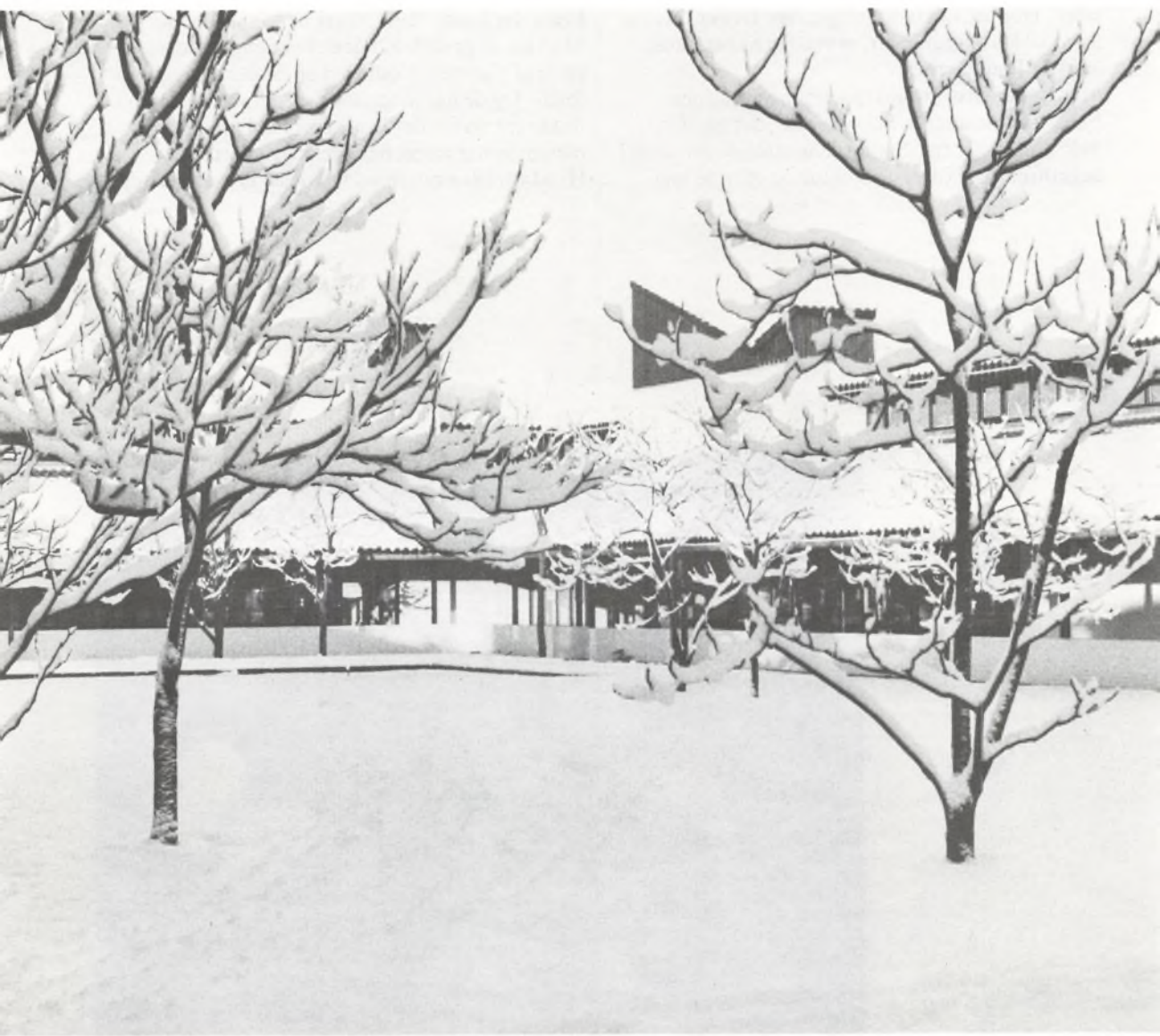

siden. Honoré fulgte søgningen op. Det er resultatet af 10 års ansøgninger, at vi i dag har et kunstværk af Poul Gernes.

Men det er altså arkitektparret Inger og Johs. Exner og kunstneren Poul Gernes, det gælder. Arkitekt Fisker fra »Statens Kunstfond« var meget begejstret for Exners arkitektur og spurgte mig,

hvem der havde fået Exners hened. »Det har jeg«. Man må jo prale lidt, når der endelig er noget at prale af. Gernes er udpeget af »Statens Kunstfond«. Og de har jo forstand på det. Man kan så diskutere, hvem der har været heldigst. Jeg mener, vi har været heldige begge parter. Hvad var tilværelsen uden kunst? Det er den, der

sætter kulør på det hele. Det hænger sammen med, hvad Dronningen sagde i sit fine interview i foråret: »Kunstnere kan komme på. Jeg kan vride ord, men ikke komme på. Så jeg er ikke kunstner«.

Exners kan komme på. Ingen andre steder ser man en trappe som den herovre i vestibulen, en gang som den høje lyse, en kollegiegård som den med klostergang og trappeskulpturer, en boldspilhal så smuk både udvendig og indvendig. Og så så man i fjernsynet søndag aften en række fine eksempler på deres kirkearkitektur og hørte deres stilfærdige kommentarer med dyb forståelse af denne arkitektur i ydmyg tjeneste for evangeliets store budskab. En medrivende udsendelse, man ikke glemmer.

Og Poul Gernes kan komme på. Ingen andre steder finder man et kunstværk som de tre stene. Han har et væld af ideer. Det kunne man se på de mange ting, der var udstillet sammen med stene. Og det kan man se i den bog, som Jane Pedersen har skrevet om hans filosofi og kunst, om hans eksperimenterende kunstskele, hans tanker om en eksperimentby. Hun kalder hans kunst monumental. Det passer godt på stenene. Men på samme udstilling var der snesevis af flødeskumskager. Ikke til at spise – for de var lavet af gips – men til at holde grin med borgermusikken, tror jeg.

Så kan man spørge: Hvor får kunstnerne deres ideer fra? Det kan man have forskellige meninger om eller tro på. Jeg tror, de får dem fra Skaberens overflødigshorn. »Mesteren på dem spiller«, som Holger Drachmann udtrykker det. Kunst er Skaberens overflødigshorn, som han rundt om håndet har øst ud af, fantastisk rig på ideer, som han er. Hans vælde i alpernes monumentale former, hans humor i flodhestens klodsede grimhed, hans skønhed i liljernes vrimmel, hans mildhed i

barnets lyse smil. »Du lille anemone, hvor er vor Skaber stor«. Exners og Gernes er småfolk i sammenligning med ham.

Men I har fået betroet lidt af Skaberens overflødigshorn. Og I har udmøntet det til glæde for os her på denne lærerskele. Det vil vi takke jer for. I får også penge for det. Men der er noget i kunsten, som ikke kan betales. Der er noget af jer selv, af jeres sjæl og ånd og evne. I Exners tre bygninger, i Gernes' tre stene.

Exners og Gernes er fantastisk forskellige. Det er de udvendigt. Det er nemt at se. Det er de også indvendigt. Det er nemt at høre, hvis man har haft fornøjelsen at snakke en smule under overfladen med dem. Men der er alligevel noget fælles. For det er der i al god kunst.

Professor Løgstrup har skrevet en bog, som han kalder »Kunst og etik«. For han mener, der er en sammenhæng mellem de to ting. Og Gernes skriver, at kunst er »udtryk for et etisk engagement«. Dermed være ikke sagt, at Løgstrup og Gernes mener det samme med ordene.

Løgstrup mener: Der er et sandhedskrav i selve kunstens væsen. Der må være noget sandt og ægte i al kunst. Ellers er det slet ikke kunst. Der er noget sandt og ægte i det, I tre kunstnere har lavet til os. Det er det fælles efter min tyding.

Vi takker Exners for de store flader, de enkle, rene og lette linier, de lyshøje rum i gange og hal, de hygsomme klostergange og ranke trappeskulpturer.

Vi takker Gernes for hans gode stenvalg blandt Skaberens mangfoldighed, for hans nænsomme fingereren ved den store sten, for hans markante runer med de stærke farver i de to mindre. Tak til jer alle tre for kunstens glæde til vor skoles hverdag.

K. F. Brøndbjerg.

Husholdning og livsholdning i jubilæumsperspektiv

Ved seminariets 75-års jubilæum den 22. august 1980

Man skal ikke sætte sit lys under en skæppe, hvis det kan stå under et fingerbøl. Jeg har virkelig forsøgt at sætte mit lys under et fingerbøl i dag, men kunne ikke få lov hverken af rektor eller af Thanning. Og derfor står jeg her.

Ved sådan en jubilæumsfest kan man ikke lade være at tænke på tiden. Og når vi her i Vesten tænker på tid, kan vi ikke undgå at tænke i fortid, nutid og fremtid. Der er andre kulturer, der tænker sig tiden som en cirkelbevægelse, hvor tiden går i ring, går tilbage i sig selv. Men vi tænker liniært – tiden som en linie.

Det er fantastisk at tænke 75 år tilbage. Det er fantastisk at tænke på nutiden. Og det er fantastisk, hvad fremtidsforskningen fortæller os om de næste 75 år. Den prøver at række ind til midten af næste århundrede.

Man risikerer selvfølgelig erindringsforskydninger, når man prøver at tænke 75 år tilbage. Da eksisterede jeg kun i min mors og fars tanker. Men jeg ved alligevel én ting helt bestemt fra den tid, nemlig at mor og far forfærdelig gerne ville have mig. Og det forstår man jo godt. De kendte mig ikke. Men de fik deres ønske opfyldt to år efter, at Haslev Seminarium blev startet. Men det tænkte jeg nu ikke på dengang.

Der er mange ting, jeg husker meget klart fra min barndom. Jeg er født på en lille, vestjysk gård i Staby sogn, nabosogn til Vedersø. Jeg nævner nogle ting, der tegner husholdningen og livsholdningen på den tid. Det kan give perspektiv i vore tanker. Og vi kan lære meget af det.

Vi høstede med le. Mor og vi børn bandt op efter leen. Vi tærskede med plejl i loen. Og far rensede kornet med kasteskovl, kastede kornet hen mod ladeporten. Avnerne faldt fra undervejs. Mor og far malkede med hånden. Jeg lærte også både at plejle og malke, da jeg blev stor nok dertil.

Vi fyrede med tørv, som vi gravede i mosen. Og vi tændte petroleumslampen, når det mørkede.

Mor bagte selv brødet i den store ovn og bryggede øl i den store gruekedel. Vi slagtede selv får og grise. Der var altid noget i saltkarret. Og vi hentede fisk ude ved Vesterhavet og tørrede, så vi havde til hele vinteren. Mor klippede selv færene, kartede, spandt og strikkede uldtrøjer og strømper – tykke og stærke strømper. Ikke sådan noget pjankereri, som pigerne går i nu til dags.

Det var en begrænset verden, vi levede i. Ikke en eneste bil i sognet. Mor og far havde heller ingen cykel. Vi gik eller kørte i ponyvognen, når vi skulle ud. Jeg husker dog en lang rejse i min barndom, nemlig fra Staby til Hjerm lige nord for Holstebro. Vi skulle først køre i ponyvognen 5 km til stationen og derefter køre 25 km med toget. Vi glædede os til den rejse længe i forvejen. Jeg husker meget tydeligt, da far den skønne sommermorgen kl. 6 spændte hesten for vognen. Sikken forventning. Sikken oplevelse. Det var en rejse, man ikke glemmer.

Vi troede på Gud. Far læste et stykke af Bibelen hver dag. Vi gik i kirke om søndagen – en fra hvert hjem var næsten en selvfølge, hvad enten man var missionsk eller grundtvigsk eller ingen af delene. Lærerinden og læreren i skolen troede på Gud og

lærte os en masse om ham. Det var det vigtigste fag i skolen. For det vigtigste var, at vi fik noget at leve og dø på.

En begrænset verden. Men på et område en meget vid verden med store perspektiver – helt ind i evigheden. For det var klart: Der var et evigt liv bag gravens mørke vande. Ingen skulle bilde os ind, at kirkegården var en endestation – som om vi endte som dyrene. Den var kun en mellemstation til det evige liv. Vi hørte ganske vist rygter om nogle såkaldte fritænkereovre i hovedstaden, som ikke troede, der var en Gud til og heller ingen evighed. Men de måtte da ikke være helt velforvaret i øverste etage. Inderst inde troede de nok alligevel, der var en Gud og en evighed, mente vi.

Der var utrolig meget at glædes ved i det jordiske liv, alle Guds skabergaver. Mor og far tog os med på markvandring om søndagen. »Se hu kjøn' æ ko'n står – å æ roer«. Jeg kan endnu høre glæden i fars stemme over markens grøde, over Guds skabergaver. Og det evige livs håb gjorde jo ikke glæden mindre.

Det var en sparsom husholdning, hvor man satte tæring efter næring. Det var en livsholdning, der var præget af respekt og taknemmelighed for Guds gode gaver. »Vi hår' et godt. Vi hår' altid få't det, vi ku' spis'. Vi hår' aldrig mangelt nøj«, var fars enkle udtryk for denne livsholdning.

Men ikke alt var såre godt. De fattige havde det ikke godt. Min morfars bror døde ung. Hans enke sad tilbage med 6 mindre børn. Et par dage efter hans død mødte hun vor nabo, Per Graversen. »Ka' du få di mand i æ jor'?'« spurgte han. Nej, hun havde været hos sognerådet for at få 15 kr. til hjælp ved begravelsen. »Men så mister du jo din stemmeret«, havde de sagt. Og så ville hun ikke have pengene. Så tog Per Graversen sin tegnebog

op af lommen og gav hende pengene. Jeg må nøjes med det ene glimt, der viser, at man ikke skal forgylde de »gode gamle dage«. De var ikke så gyldne.

Vi springer 75 frem til i dag til velhaveriets paradis. Vi er et af verdens rigeste lande. Hvad har vi ikke af materielle og kulturelle goder? Blot en lille buket: Køleskab, telefon, radio, fjernsyn, stålvaske, oliefyr, penicillin, springmadrasser, støvsuger, elektrisk komfur, guldtænder, nylonstrømper, sovepiller, P-piller, biler, bøger, aviser, armbånds-ur, PH, kassettebånd, plader, malkemaskiner, vitaminer, mejetærsker, hejsekran, strygefri skjorter, træk og slip, rustfrie gaffler og søsygepiller. Og masser af mad og øl og vin og sex. Og vi tager for os af retterne. Det er ingen sparsom husholdning, vi fører i Danmark. Vi frådser.

Og så er verden blevet så stor. Vi farer til Mallorca lige så hurtigt, som det tog fra Staby til Hjerm. Nogle farer helt til månen. Og astrologerne fortæller os, at der er milliarder af stjerner tusinder gange større end vor lille jord. Den er kun et støvgran.

Og det er ikke alene materielt og kulturelt, verden er blevet stor og mangfoldig. Det er den også ideologisk. Vi lærer ikke blot om Jesus, men også om Buddha og Muhammed og andre religioner. Som en mand sagde: »Der er mange religioner. Der er Muhammed og kinesere og Indre Mission«. Og om irreligiøse livsanskuelser, ateisme, marxisme. Og de irreligiøse breder sig, så professor Løgstrup mener, at vor tid stort set hylder en gudløs livsopfattelse. Så udbredt er fritænkernes tanker, som kun var rygter i min barndom, nu blevet. Og dermed er vor store, vide verden blevet åndelig begrænset i uhyggelig grad. Den har mistet evighedsperspektivet og er begrænset af kirkegården, som den gudløse livsopfattelse

regner for vores endestation. Et trist og snævert perspektiv.

Men ellers har vi jo i lange tider været stolte af den kolossale udvikling gennem de 75 år. Den betyder, at vi ikke behøver at nøjes med en sparsom husholdning, men kan tillade os en luksusbetonet. Det er dejligt med alle de moderne ting, som vi nødtigt vil undvære. Det er dejligt med en mejetærsker i stedet for le og plejl, med en hejsekran i stedet for at slæbe op ad en stige eller slidse. Det er dejligt at holde ferie på Grand Canaria, når der er is og sne herhjemme.

Den nye husholdning påvirker vor livsholdning. Det er blevet en krævende herredømmeholdning. Det gamle ord bekræfter sig, at mere kræver mere. Vi ser ikke mere på det hele som Skaberens gode gaver, men som noget, vi har krav på. Og vi har tilranet os en fantastisk magt over naturen og de fattige folkeslag. Og somme tider bilder vi os ind, at det er godt kristeligt. Der står jo på Bibels første blad: »Gør jer til herre over jorden!«

Thorkild Bjørnvig skriver i sin nye bog »Også for naturens skyld«: »Vor situation er ny og vil før eller senere drive en ny totalbetragtning frem«. Hvor ved han det fra, at vor situation er ny, og at den vil drive en ny totalbetragtning, en ny livsforståelse frem? Det ved han fra nogle kloge folk, som vi kalder økologer og fremtidsforskere. De har lært os nogle nye ting, som vi aldrig før har vidst, og som er så revolutionerende, at de sætter os i en helt ny situation. De har sagt os nogle chokerende ting om vor luksushusholdning. Økologerne siger os rystende ting om situationen allerede nu i dag. Og fremtidsforskerne siger os endnu mere rystende ting om situationen om 75 år, hvis vi fortsætter med denne husholdning.

Jeg vil sige lidt om disse nye ting. Det bliver et stykke vintertale ved sommertid. Det må De und-

skyldte. Jeg bygger det på de mest omfattende analyser, vi har, nemlig Romclubbens rapporter. Romclubben blev stiftet i 1968 af italieneren Aurelio Peccei og har medlemmer fra mange lande. De har udsendt 5 store rapporter på tilsammen 1400 sider. Mange hundrede fagfolk har bidraget fra så forskellige lande som Japan, Kina, Tyskland, USA, Rusland, Canada, Indien, Kenya, Australien og mange flere. Det er rystende læsning. Hvis jeg skulle referere de tusindvis af detaljer, ville det tage en hel uge. Det er da heller ikke noget at byde mig 45 minutter, når jeg har nok til en hel uge. Men nu er det så heldigt, at de nye ting kan sammenfattes i 3 punkter, der alle handler om vækst. Vækst i forbrug, i forurening og i befolkning.

Vækst i forbrug er udartet til en rovdrift på vore ressourcer.

Den går ud over naturen både dyr og planter. Vi har udryddet ca. 70 pattedyrarter i de sidste 100 år. Vi bruger 80 ha canadisk fyrreskov til et søndagsnummer af New York Times. Vi har de sidste 30 år brugt lige så megen energi som i hele den hidtidige historie, især ved afbrænding af kul, gas og olie, som naturen har været millioner af år om at opbygge.

Og vor rovdrift går ud over de fattige lande. Vi har udnyttet og udnytter dem ved at tilrane os deres råstoffer til spotpriser. Vi frådser. De sulter. Der sulter mellem 10 og 20 millioner mennesker ihjel om året på vor lille klode. 20% af verdens rige befolkning bruger 80% af verdens ressourcer, de 80% fattige må nøjes med de andre 20%. I Vesten bruger vi ca. 30 gange så meget af verdens ressourcer pr. individ, som de gør i Østen.

Og vor rovdrift går ud over os selv. Vi er ved at gå til i larm og jag og stress. »Fedt om hjertet og stressblodproppen truer manges helbred«.

Og vor rovdrift går ud over vore efterkommere. Vi

har i lange tider brugt løs af vore ressourcer. Vi regnede med, at der var nok at tage af, at verdens ressourcer var udtømmelige. Men de omfattende analyser viser klart, at der kun er en begrænset »ressourcekage« på vor lille klode. Som omtalt har fremtidsforskerne prøvet at se 75 år frem til midten af næste århundrede. Til den tid vil adskillige af vore vigtige råstoffer være brugt op, hvis vi fortsætter vor rovdrift. Det gælder ting som olie, naturgas, sølv, tin, bly, aluminium. Men disse ting er vel ikke liv og død om at gøre. Værst er det med fødemidler. De mange forskere regner med mindst 500 mill. børnedødsfald de næste 50 år. Så meget eller rettere lidt om væksten i forbrug.

Men med denne vækst følger en anden vækst, som er endnu værre, nemlig vækst i forurening. Den går ud over naturen, både luften, vandet og jorden.

Forbrænding af kul, olie og naturgas udvikler ca. 620 milliarder tons kuldioxid om året, hvoraf ca. halvdelen forurener luften. De kloge forskere regner med, at luftens kuldioxidindhold vil stige med ca. 25% i tiden op til år 2000, hvis vi ikke træffer forholdsregler derimod. Det vil betyde en temperaturstigning på ca. 1 grad Celcius, den såkaldte »drivhuseffekt«. En sådan temperaturstigning er nok til at smelte ismasser ved polerne, så havenes overflade stiger og klimaet ændres. De mener, at kerneenergi forurener mindre, og finder den uundgåelig i begrænset omfang i nogle årtier. På langt sigt regner de med solenergi som den bedste energikilde. Men der er store problemer at løse, før den kan anvendes i den store målestok.

Der sker også en foruroligende forurening af vandet. Giftige stoffer ledes ud i vore floder, søer og have og dræber dyr og planter, skaber det, de kalder »havørkener«. Havene præsterer en betydelig del af klodens ilt. Det er en farlig forurening, der

går ud over så vigtige ting som fiskebestanden, der er et vigtigt næringsmiddel, og over iltmængden, der er vigtig for alt levende.

Også landjorden forurenes. Og det går ud over både dyr og planter. Der bruges en masse gifte til sprøjtning af marker og haver. Det forøger i første omgang afgrøden ved at dræbe skadedyr, men kan i anden omgang virke negativt, dels ved at dræbe skadedyrenes naturlige fjender, dels ved at gøre skadedyrene immune over for giften, så der må bruges stadigt stærkere gifte og mere af dem. Der er en naturlig balance i naturen, som det kan få skæbnesvangre konsekvenser at forstyrre.

Forureningen i luft, vand og land rammer også os mennesker – både i u- og i-lande. Vi indånder alle luften, der er forurenet af os og gas. Og vi er afhængige af en hel række »fødekæder«, som de kaldes. Der står torsk på middagsbordet. Den gemmer noget af havets gift i sit kød. Giften havner i menneskets organisme som sidste led i kæden. Og vi hører om farlige stoffer, der forgifter arbejderne på arbejdspladsen.

Og der er biologer, der frygter, at forureningen vil gå ud over vore efterkommere på en meget raffineret måde, nemlig gennem radioaktivitetens langtidsvirkninger, der rammer vore gener og arveanlæg og kan skade slægten på langt sigt.

Må jeg lade Thorkild Bjørnvig slutte dette afsnit om forurening: »Industriens liggift siver ud, optakt til brudstykker af planetens selvmord. Havet, det store spisekammer, forgiftes gradvist og bevidst. Hæslige lugte, kvalmende, prikkende, ætsende, svovl, sod, olie, benzin, brændt gummi. Kong gift inkognito rammer mennesker i kilo- og fisk i tonsvis«.

Så meget om vækst i ressourceforbrug og forurening. Og hele miséren forværres af en kolossal

vækst på det tredje område, nemlig i befolkningsmængden. Holberg siger: »Børn er en Guds vel-signelse og en Fandens plage«. Men det har i dag perspektiver, som han ikke havde anelse om. Hvis vi begynder ved vor tidsregnings begyndelse år 1, så tog det 1600 år at fordoble verdens befolkning fra ¼ til en ½ milliard. Den forøgelse på en ¼ milliard, som dengang tog 1600 år, er sket de sidste 2½ år. Og med den nuværende vækstprocent tager en fordobling ca. 33 år. Langt den største forøgelse sker i u-landene. Det kan blive foruroligende for os i Vesten. Omkring år 2000 vil vi kun udgøre ca. 15% af verdens befolkning. Det er klart, at denne tilvækst ikke kan fortsætte – om ikke af anden grund så af mangel på plads. Vor lille klode har kun begrænset størrelse. Og det bliver næppe mange, der flytter til månen. Der er også grænser for, hvor mange der kan ernæres på vor lille jord.

Må jeg slutte dette her med at citere den såkaldte »Mentonerklæring«. Den begynder sådan: »En meddelelse til vore 4 milliarder naboer på planeten jorden fra 4000 biologer«. Og fortsætter: »Selvom vi lever geografisk adskilte med vidt forskellige kulturer, sprog, indstillinger, politiske og religiøse tilhørsforhold, forenes vi dog gennem en fælles fare. Denne fare af et omfang, som mennesket aldrig tidligere har stået overfor, skyldes et sammentræf af forskellige fænomener. Enkeltvis ville de stille os over for uoverskuelige problemer, tilsammen frembyder de ikke blot sandsynlighed for en enorm tilvækst af menneskelig lidelse inden for en nær fremtid, men endog mulighed for en hel eller delvis udryddelse af menneskelivet på jorden«.

Se, det er virkelig en ny situation, vi står i. Vi ved noget, vi aldrig har vidst før. At ressourcerne slipper op, hvis vi fortsætter vor rovdrift, at vi kvæles i forureningen, hvis vi fortsætter med vor til-

svining, at vi ikke kan få plads, hvis vi fortsætter med at avle børn som nu. Kort sagt: Vi kan ikke blive ved med vor rovgriske, forurenende og formerende husholdning. Så havner vi i et ubeskriveligt ragnarok.

Vi må ændre husholdning. Der må stiles imod en ny verdenshusholdning. Det bliver absolut nødvendigt. Og det er jo ikke blot nogle få ulykkesprofeter, der siger det. Men det er tusindvis af verdens dygtige fagfolk. Men det bliver vanskeligt. For en ny verdenshusholdning kræver ikke blot økonomiske ofre af den rige del af verden. Men den kræver nye værdinormer, radikale ændringer i hele vor tænkemåde. Med andre ord: En ny husholdning kræver en ny livsholdning. Derfor taler Romrapporterne da også meget om livsholdning. Den første rapport taler om nye værdinormer. Den anden taler om en ny humanisme, en ny ånd, en ny etik. Den tredje siger, at klodens ressourcer både i luften, vandet og jorden er menneskehedens fælles arv, som må forvaltes til fælles bedste. Det kræver en ny holdning. Den fjerde siger i forordet, at et bedre samfund kun kan formes af bedre mænd og kvinder. Man mærker det med livsholdning i alle de 4 første rapporter, selvom langt det meste i dem handler om husholdning med ressourcerne. Men den femte og sidste rapport handler mest om livsholdning. Og det er den største af rapporterne, 430 sider om »Goals for Mandkind«, mål for menneskeheden. Der er store afsnit om religionerne. Det er interessant, at mange af disse videnskabsmænd tillægger religionerne stor betydning, når der skal skabes en ny livsholdning, der kan danne basis for en ny husholdning. I den kortsigtede politik på Christiansborg kan man godt undvære religionen. Men det kan man ikke i den langsigtede verdenspolitik i Romrapporterne. De behandler også irreligiøse ideologier. Nogle af

dem kan også bidrage til en ny livsholdning.

Men vi behøver ikke at gå over åen efter vand. Vi har et par forskere her i landet, som faktisk har gravet dybere i det med livsholdning, end Rom-rapporterne gør. Det er professorerne K. E. Løgstrup og Ole Jensen. Hvad jeg har sagt om Rom-rapporterne, vil jeg gerne supplere med den skabelsesteologi, de to har udformet. Grundlaget er Løgstrups meget betydelige værker, som er frugten af et langt livs geniale og skarpsindige analyser. Professor Prenter skriver derom: »Det er et teologisk værk af en kvalitet, jeg i nyere tid ikke kender sidestykke til«. Men Ole Jensen drager det økologiske mere direkte ind i billedet end Løgstrup.

Ole Jensen spørger: Hvordan kan det være, at det er i Vesten, altså i de kristne zoner i Verden og kun dér, vi tillader os denne rovdrift? Sådan er det ikke i andre områder i verden med andre religioner. Er der noget i selve kristendommen, der bidrager til vor grådige husholdning med naturens ressourcer og egoistiske herredømme over andre folkeslag. Han ved selvfølgelig godt, at der er mange årsager. Men han prøver at finde ned til de dybeste årsager og finder, at vi har misforstået Bibelens skabelsestanke på to vigtige punkter. I disse to misforståelser finder han de dybeste årsager til vor skæbnsvangre husholdning. Vi har misforstået følgende to sætninger i skabelsesberetningen: »I begyndelsen skabte Gud himlen og jorden«, og »Gør jer til herre over jorden!«

Ole Jensen tog til Indien et år. Inderne regner med, at guderne er i naturen, som derfor er guddommeligt, hellig og ukrænkelig. Han fortæller om indere, der var bange for at bruge moderne dybtpløjende plove. De river moder jord i stykker, krænker det guddommelige i jordens skød. Vi kristne regner med, at Skaberen er uden for sit

skaberværk, ligesom en snedker er uden for det bord, han har lavet. Men så er der intet helligt og guddommeligt i naturen, når Gud er udenfor. Det er blot noget materiale, som vi kan skalte og valte med, som det passer os. Der er intet helligt og ukrænkeligt deri, som vi skal være forsigtige med for ikke at krænke. Se, sådan har en misforstået skabelsestanke skilt Gud fra hans skaberværk. Det er denne skilsmisse, der ligger bag vor tyranniske rovdrift og skandaløse forurening.

Og sætningen: »Gør jer til herre over jorden!« har vi misforstået derhen, at det er os Vestens hvide, der skal være jordens herrer. Det er nok den eneste af Bibelens befalinger, vi vesterlændinge har opfyldt næsten til overmål med vor herredømmeholdning. Men vi har ikke gjort det efter Bibelens norm: »Du skal elske din næste som dig selv!« Men vi har gjort det efter vor egen vesterlandske, egoistiske model. Vi er verdens herre. Alle andre skal tjene os.

Se, sådan har en misforstået skabelsestanke om Skaberen uden for sit skaberværk og om mennesket som jordens hersker bidraget til vor egoistiske herredømmeholdning.

Men så mener Løgstrup og Ole Jensen, at en ret forstået skabelsestro er det bedste bidrag, nogen religion kan give til en ny livsholdning og dermed til en ny verdenshusholdning, som tusindvis af videnskabsmænd finder absolut nødvendig. Vi skal se lidt på en ret forstået skabelsestro.

Der er ingen skilsmisse mellem Skaberen og hans værk. »Herrens er jorden og dens fylde«. Han er altid nær ved sit skaberværk. Det er ham, der opholder det. Løgstrups nye og meget betydelige bog hedder »Skabelse og tilintetgørelse«. Alt skabt er på vej mod tilintetgørelse. Det består ikke i egen kraft, men kun i Skaberens kraft og kun så længe, han vil. Det er hans »fingres værk«. Og det

vil sige et fantastisk vidunderligt værk fra hans hånd. For at forstå det, må der en forundringsviden til, siger Løgstrup og Ole Jensen. Vi kan ikke nøjes med videnskabens kritiske viden, som er en beherskerviden. Den har vi rigeligt af i Vesten. Men vi trænger til mere forundringsviden. Det er den viden, digterne udtrykker bedst.

Brorson:

»Op al den ting, som Gud har gjort,
hans herlighed at prise,
det mindste, han har skabt, er stort
og kan hans magt bevise«.

Kaj Munk:

»Løft dine øjne, o Jakob, thi verden, du ser,
er hans tolk.
Ørnen, der træder på luften, og fisken, der
ånder i vand,
røber hans visdom. Hans skønhed spejles af
liljernes vrимlen«.

»Du lille anenone, hvor er din Skaber stor«.

Kaj Munk tager også dyrets skønhed med. Han fortæller om en jagttur. Han ser en hind i flugt over den jyske hede. Han løfter bøssen, men sænker den og udbryder i betagelse: »Så er der alligevel noget, som er skønnere end en ung kvinde«. Det er jeg nu ikke enig med ham i. Det er Bibelen heller ikke. Hør, hvordan den beskriver den unge kvindes skønhed: »Hvor skønne er dine trin i skoene, du ædelbårne! Dine hofters runding er som halsbånd, kunstnerhånds værk. Dit bryst som gazelletvillinger, din hals som elfenbenstårnet, dit hoveds lokker som purpur. Hvor er du fager og yndig, du elskede, yndefulde«. Nu er der ganske vist lige så smuk en skildring af os mandfolk. Men det hører til det i Bibelen, jeg ikke for-

står. Men til slut perlen i skaberværket: et lille barns smil. »Jeg samler på de små børns smil, de små børns lyse smil«, digter Nis Petersen. Jeg samler også på mine børnebørns lyse smil. Det er en misforståelse at opfatte skaberværket som et dødt og tomt materiale, som der intet guddommeligt er ved. Det er fuldt af Skaberens geniale skønhed. Vi må handle følsomt og varsomt med det. Jo, vi trænger til forundringsviden til at give os en ny forståelse af Guds prægtige skaberværk.

Men vi må også have en ny forståelse af vort herredømme. Vi er sat til at administrere Guds gode jord. Men vi skulle gøre det efter hans gode norm: »Du skal elske din næste som dig selv!«. Også vor farvede næste. Som sagt betoner den tredje Romrapport, at verdens ressourcer er menneskehedens fælles arv, som vi må prøve at fordele retfærdigt. Det er en arv, som vi hvide ikke har mere ret til end de farvede. Det er altsammen gave, betroet gods, som vi har ansvaret for at fordele rimeligt, d.v.s. efter Skaberens kærlige vilje. Vi er husholdere over Skaberens mange gaver.

Mens jeg var i gang med dette afsnit i manuskriptet, sad jeg en eftermiddag i stuen derhjemme. Jeg så ud gennem et højtsiddende aflangt vindue mod vest. Birketræernes skønne former tegnede sig mod himlen. På gulvet legede to små piger med smil og glæde hjemme hos farmor og farfar. Ude spillede to lange drenge fodbold med liv og lyst. Vi åbnede for farvefjernsynet – rystende billeder fra u-landene. Børn kun skind og ben med øjne, hvor livet var ved at slukkes, og læber for tørre til at smile. Vi slukkede hurtigt – også for børnenes skyld. Men to tanker fór igennem min hjerne: »Hvad har vi dog gjort, at vi har det så godt? Og hvad har vi dog gjort, at andre har det så ondt?«. Men har vi ansvar for det? Mere end vi tænker

på. Jeg sad i en stol af palisander, farvefjernsynet af samme træsort. I den anden ende af stuen bord og sofa af mahogni, fældet af farvede. Jeg sad i en manchetskjorte fra Hongkong, syet af kvinder til sulteløn. Der var lunt i stuen af kul fra Sydafrika. Eftermiddagskaffen var fra Ghana. Fattiges underbetalte arbejdskraft bag det hele.

Hvordan er det dog, vi administrerer Guds gode jord? Det er nemt at se, der må en anden, en ny husholdning til. Men dertil kræves en ny livsholdning, som en ret forstået skabelsestanke kan bidrage mere til end noget andet, hvis den tages alvorligt. Sans for naturens skønhed kan bidrage til at bremse for vor rovdrift og forurening. Forståelse for, at verdens ressourcer er menneskehedens fælles arv. Skaberens gaver til alle folkeslag, kan bidrage til at ændre vor egoistiske herredommeholdning og til at forstå, at vi er husholdere over betroet gods.

Det er fantastisk at se 75 år frem, sagde jeg til indledning. »Og det er svært at spå – især om fremtiden«, sagde Storm-P. Skal vi alligevel driste os til nogle glimt ved fremtidens forskernes hjælp? Disse kloge folk ved selvfølgelig godt, at de kun kan skimte. Men hvad er det så for en ny verdenshusholdning, de skimter, og som de mener, der må stiles imod så hurtigt som muligt. De skriver faktisk 500 sider derom. Jeg må nøjes med et par ord om de to hovedtræk, nemlig sparsom husholdning og ligevægt.

Under sparsom husholdning nævner de især to ting: Spildet må reduceres. Den fjerde rapport hedder ligefrem »Hinsides spildets tidsalder«. Der spildes en bunke energi. Når kul omsættes til elektricitet, går ca. 60% af deres energiindhold tabt. Der spildes uhyre mange fødevarer. I u-landene ødelægges ca. 40% af afgrøderne af plante-

sygdomme og skadedyr. Der spildes uhyre mange materialer i Vestens skraldespande og lossepladser. Og vi bruger ca. 40% af verdens forskningskapacitet til militærforskning – et fantastisk spild. Spildet må reduceres. Og så må husholdningen drejes mod de elementære goder, der er nødvendige til livets ophold – det vil sige flere fødevarer og mindre luksus. Der må lægges mere vægt på landbrug i hele verden, hvis sultedøden skal reduceres.

Men hovedordet i den nye verdenshusholdning er ligevægt, balance. Balance mellem fødsler og dødsfald. Ligevægt i lev fod mellem rige og fattige i det enkelte land, men især i verdenssamfundet mellem rige og fattige lande. Det vil betyde en stigning i u-landenes lev fod og en reduktion i Vestens. Det sidste bliver sværere end det første. Vi vil nødtigt ned i lev fod. Men måske det ville være godt for os.

Jeg begyndte med en kort skildring af vor enkle lev fod for 75 år siden og sagde, at vi kunne lære af det, lære, at vi mennesker kan leve et lykkeligt liv i meget enklere og sparsomme former end i velhaveriets paradys. Jeg tror da ikke, vi skal tilbage til lev foden i Staby for 75 år siden. Men der er en mellemvej mellem den og vor luksus i dag. Det bliver nok en mellemvej om 75 år. Og her kan vi så trøste os med, at de vigtigste ting i livet koster ingenting. De små børns smil, birdens skønne former, blomsternes farver, fuglens sang, at kysse sin kone, et venligt ord. Måske fik vi mere tid til de gratis glæder, hvis vi ikke skulle race så hårdt for vor luksus. »Ville det ikke være en kolossal lettelse at blive fri for velstanden i et simpelt, mere velsikret og retfærdigt samfund?« spørger Ole Jensen. Og de kloge folk i Romrapporterne nævner ting, der kan give livskvalitet, selvom vor materielle standard sænkes: Læsning, under-

visning, kunst, musik, sang, leg, religion, sport, sociale aktiviteter – »ønskværdige og tilfredsstillende aktiviteter for menneskene«, kalder de disse ting.

Men er det ikke utopi at tænke sig en sådan ny verdenshusholdning om 75 år. Hertil svarer de kloge: Utopi eller realitet – det er i hvert fald nødvendigt med en ny husholdning i retning af den model, de antyder, hvis menneskeheden skal overleve. Og Bjørnvig får nok ret i, at »vor situation før eller senere vil drive en ny totalbetragtning frem«. Det er allerede så småt begyndt.

Det må begynde med græsrodderne, d.v.s. med det enkelte vesterlandske menneske, og så brede sig til de mange. Romrapporterne taler om en »kritisk folkemasse«, der er kritisk over for vor rovdrift og forurening. Og de taler om en folkestemning, der går ind for den nye verdenshusholdning. Disse folkemasser må så tvinge verdens politikere til at gå i gang med den nye husholdning. Det bliver en lang proces. Den varer mindst 75 år. Og som alt nyt må det begynde med lærerne og børnene. Det bliver Haslev Seminariums største opgave de næste 75 år.

Da stiftprovst Zeuthen indviede denne lærerskole i dag for 75 år siden, gjorde han det med ordene: »Giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er«. Han tolkede sådan: »Giv tidens frem-

skridt, hvad de tilkommer. Al Guds skabning er det værd at lære at kende, og for kulturfremskridtene må vi sige Gud tak«. Man hører her, at Zeuthen delte sin tids kulturoptimisme. Vi kan i dag ikke så uforbeholdent takke Gud for kulturfremskridtene. Mange af dem kan vi takke for. Men der er også ting, vi må bede om tilgivelse for og sætte ind på at ændre. Men når det er sagt, kan vi gentage Zeuthens ord: »Al Guds skabning er det værd at kende«. Og vi kan føje til: Værd at beundre. Jo mere vi får af denne beundringsviden, desto bedre forstår vi, hvordan vi bør holde hus med hans gode jord.

Må jeg til slut sammenfatte i en lille oplevelse for en måneds tid siden. Jeg kom kørende i bil til Staby fra vest. Ude til højre lidt til en side peger det gamle romanske kirketårn roligt mod himlen og minder om barndommens sparsomme husholdning og trygge livsholdning. Dominerende lige i midten købmandens vældige silo prangende i vejret, symbolet på velhaveriets paradis med luksushusholdning og materialistisk livsholdning. I baggrunden ragede Tvindmøllens vinger op som vartegnet for en ny kultur med en sparsommere husholdning og varmere livsholdning – hvad man så i øvrigt kan mene om Tvind. Tør vi tænke os en situation om 75 år med en mindre silo og en nærmere forbindelse mellem møllen og kirken?

K. F. Brondhjerg.

Efterskolernes formål og virkelighed – i historisk perspektiv

Denne artikel er skrevet med udgangspunkt i en afhandling, som er udarbejdet i forbindelse med afsluttende cand. pæd. studier ved Danmarks Lærerhøjskole 1980. Afhandlingen er udkommet som bog i dette efterår – med titlen »Fra almindelse til grundkvalificering«. (Efterskolernes forlag).

Når jeg har valgt netop denne 25-årige periode, hænger det sammen med, at der i disse to år: 1942 og 1967 vedtages nogle skelsættende love om efterskoler.

Fhv. forstander for Egå efterskole, Tage Dybkjær, skrev i bladet »Efterskolen«, september 1970:

»Hvis efterskolernes historie en gang skal skrives, vil tiden 1942–1967 sikkert blive et af de mest interessante kapitler, indrammet af to betydningsfulde love, der hver på sin vis både var et resultat af en udvikling og banede vej for en ny fremtid for efterskolerne«.

I 1942 får efterskolerne for første gang en lov som angiver et formål for skoleformens undervisning – og i 1967 vedtages en lov, som, for første gang tillader efterskolerne at afholde statskontrollerede prøver – hvilket er en stadfæstelse af en udvikling, som efter min mening ændrer efterskolernes praksis og grundlæggende sigte i forhold til 42-loven.

Det er min hensigt i denne artikel – dels kort at redegøre for denne historiske udvikling og dels at betragte efterskolernes nutidige virke i dette historiske perspektiv, idet det er min opfattelse, at

efterskoleformen i dag igen står i den samme situation som i 60'erne – nemlig at måtte overveje sammenhængen mellem et almindelig formål og en virkelighed, hvor dette perspektiv mange steder har fortonet sig især efter folkeskoleloven af 1975 til fordel for en prøveforberedende og specifik erhvervs- og uddannelseskvalificerende undervisning.

Mere om dette senere.

Men først lidt om undersøgelsen!

For at få et overblik over skoleformens udvikling har jeg så at sige »opsplittet«
efterskolen i 6 områder, som jeg har ment det måtte være relevant at undersøge udviklingen indenfor, hvis jeg skulle have et samlet indtryk af skoleformens udvikling. Jeg har således undersøgt følgende 6 områder:

1) udviklingen i efterskolernes lovgrundlag – herunder godkendelseskrav, tilskud til skole og elev og tilsynet med skolerne.

2) Udviklingen i skolernes forhold generelt – herunder skolernes ideologiske tilhørsforhold, deres oprettelse og ejendomsforhold, deres antal, geografiske udbredelse og ydre struktur.

3) Udviklingen i lærernes forhold – herunder ansættelses- og uddannelsesforhold.

4) Udviklingsforhold omkring eleverne – herunder elevernes antal, alder, tidligere skolegang, hjemsted og sociale herkomst.

5) Udviklingen i efterskolernes organisering – herunder efterskoleforeningens forhold indadtil og udadtil og forholdet mellem efterskole og højskole.

6) Undervisningens udvikling – herunder diskussionen omkring indførelsen af skolebeviser og statskontrollerede prøver.

Naturligvis kan jeg ikke gennemgå alle disse udviklingsforhold i denne artikel – men kun give relevante eksempler indenfor nogle områder.

Interesserede vil kunne erhverve sig undersøgelse-

sesresultaterne i sin helhed – idet Foreningen af Frie Ungdoms- og Efterskoler (FFUE) har udgivet den samlede afhandling.

For at kunne undersøge disse 6 udviklingsområder har jeg måttet frekventere en række forskellige kilder. Min hovedkilde har været: Tage Dybkjærs private arkiv.

Tage Dybkjær var formand for FFUE i 15 år af min 25-årige undersøgelsesperiode – nemlig fra 1951 til 1965. I de 15 år gemte han systematisk alle de breve, han modtog og kopier af breve han afsendte til foreningsmedlemmer, styrelsesmedlemmer, undervisningsministerium og andre instanser. Det blev til et sted mellem to og tre tusinde breve og skrivelser. Det har været helt uvurderligt for kortlægningen af min undersøgelsesperiode, at Dybkjær så flittigt og grundigt gik op i sit formandsarbejde – og det kan man som historiker i dag kun sige ham tak for.

Det skal også her tilføjes, at min undersøgelse har vist, at der ingen tvivl er om, at Tage Dybkjær som person har haft en afgørende betydning for skoleformens udvikling i de sidste 15 år af min undersøgelsesperiode – selvom udviklingen endte med et resultat, som var langt fra det, Dybkjær havde håbet og ønsker sig.

Ud over Dybkjærs arkiv har jeg med stort udbytte brugt forskellige udgivelser fra undervisningsministeriet om de frie skoler og ligeledes sagsakter, som jeg har fået adgang til i Direktoratet – bl.a. eksempler på de tidligere tilsynsførendes indberetninger om skolernes undervisning. Også foreningens arkiv har været en stor hjælp – og sidst, men ikke mindst har de to tidsskrifter: Højskolebladet og Tidsskrift for de Frie Ungdoms- og Efterskoler, som udkom fra 1945 til 1965, været absolut centrale i mit kildearbejde. Baggrunden for, at jeg gik i gang med min under-

søgelse, har på den ene side været den, at jeg på et tidligere tidspunkt havde undersøgt forholdet mellem statsmagt og efterskole i perioden fra 1967 til i dag – og således ønskede at få et indblik i forudsætningerne for denne udvikling.

På den anden side – og mere centralt – har min undersøgelse baggrund i nogle ideologiske og politiske tanker.

Det danske demokrati er i mange henseender særegent, både hvad opståen og udvikling angår. Bl.a. har det været kendetegnende, at lovgivningen i mange forhold har forsøgt at tage de oprindelige demokratiske ideer om mindretalsret og folkelighed alvorligt. Dette er bl.a. særligt udtrykt i lovgivningen om de frie skoler.

Daværende redaktør for Højskolebladet, Poul Dam, skriver således i 1962:

»Det er noget unormalt, at et samfund tillader tilstedeværelsen af skoler, ja, tilmed støtter dem økonomisk, på trods af, at disse skoler udtrykkeligt hævder deres selvstændige værdi, og ikke blot er tilfreds med at være små tandhjul i et stort sammenhængende »skolesystem«. I Danmark har lovgivningsmagten på forbilledlig måde forstået betydningen af, at der er skolefrihed i frit samfund, og at der er mulighed for at opbygge skoler, som ikke i første række tjener samfundet og erhvervslivet, men derimod først og sidst bidrager til at forme og støtte det frie menneske«.

De frie skoler – herunder også efterskolen – er principielt udtryk for et mindretals ret til selv at afgøre, hvordan og med hvilket indhold deres børn skal opdrages og undervises, på trods af at dette mindretal principielt ikke repræsenterer en professionel ekspertise på opdragelses- og undervisningsområdet.

Det er folkelighed, når væsentlige samfundsspørgsmål afgøres ud fra en livsholdning eller nogle forhåbninger og drømme, som vi alle har

eller kan få del i – således også vores børns opdragelse og undervisning.

Det er u-folkelighed og teknokrati, når det hævdes, at eksperten har ret til at beslutte, fordi han er ekspert.

Efter min mening ser vi alt for mange tegn i vores samfund, at den sidstnævnte styringsmodus vinder indpas – jfr. f.eks. atomkraftdebatten, hvor det er almindeligt at affeje et argument med henvisning til manglende kendskab til atomfysik.

Skal det folkelige demokrati bevares – ja, jeg kunne fristes til at sige: genetableres – må teknokratiet bekæmpes med alle midler. Et af midlerne er bl.a. undervisning.

Efterskolerne har i deres virke – som jeg senere skal vende tilbage til – oprindeligt stået som modstander af og som eksponent for det modsatte af teknokrati og u-folkelighed. Det er derfor også vigtigt at undersøge netop denne skoleforms udvikling, når man i dag skal klarlægge midlerne til modstand.

Almendannelse og grundkvalificering

Jeg har kaldt min undersøgelse: »Fra almindannelse til grundkvalificering« ud fra en opfattelse af, at netop disse begreber dækker udviklingen i efterskolerens pædagogiske sigte i perioden fra 1942 til 1967.

I en undervisningsmæssig sammenhæng vil jeg betegne den undervisning som almindannende, der som sit egentlige formål har at give eleverne en indsigt i de livsværdier, der ligger til grund for deres egne og andres handlinger – og som giver eleverne mod til at handle ud fra disse værdier. Denne undervisning er i sig selv givet ud fra en bevidst og åben opfattelse af, hvad der er rigtigt og forkert – og godt og ondt.

Den er folkelig, netop fordi det er ideerne og værdierne, der styrer dens indhold og form – og ikke i første omgang af nogle aktuelle samfundsmæssige krav i erhvervsmæssig og uddannelsesmæssig sammenhæng.

Dette betyder ikke, at almindannelse ikke indebærer videregivelse af kundskaber og færdigheder – men som en efterskoleforstander skriver i Anton Thyregaards bog »De Frie Ungdoms- og Efterskoler« fra 1951:

»Det er et mål at kunne bruge en pen, men målet er at kunne og ville bruge den til noget godt. Oplysning er i sig selv noget koldt og dødt. Det er brugen, der skal bevise livet«. (Vagn Raahede).

Med grundkvalificering mener jeg den kundskabs- og færdighedsundervisning, der til enhver tid er et minimumskrav i den opvoksende slægts grundlæggende skoleuddannelse – og som er mål-sat og indholdsbestemt af samfundets aktuelle uddannelses- og erhvervsstruktur. En grundlæggende skoleuddannelse som lovgiverne i dag mener, det tager 9 år at erhverve sig.

Jeg er godt klar over, at en sådan opdeling kan diskuteres meget – for hvilken almindannelse vil ikke samtidig også være en forberedelse til senere erhverv eller uddannelse – og hvilken grundkvalificerende undervisning vil ikke bevidst eller ubevidst være styret af nogle forestillinger om godt og ondt – rigtigt og forkert.

Når jeg alligevel bruger dem, er det, fordi jeg faktisk mener, at man i sin undervisning bevidst kan vælge at lade det ene eller det andet perspektiv være styrende. Samtidig også fordi efterskolefolk og lovgivere i den historiske udvikling – i hvert fald har troet og hævdet – at de lagde vægten det ene eller det andet sted og handlede derefter.

Almendannelsen i efterskolen

Efterskoleloven af 4. juli 1942 blev til på foranledning af daværende undervisningsminister Jørgen Jørgensen, som i øvrigt på mange måder fik en finger med i spillet omkring efterskoleformens udvikling.

Jørgen Jørgensen nedsatte i 1939 en kommission – det såkaldte Ungdomsudvalg – med den opgave: »at overveje hele Spørgsmålet om Ungdommens Udvikling og Uddannelse på folkelige, kulturelle og samfundsmæssige Områder og undersøge Nødvendigheden af Ændringer i den bestående Lovgivning om Skole for Ungdommen (Folkehøjskoler og Landbrugsskoler) samt at overveje og fremkomme med forslag om nye Former for Ungdomsskolearbejde i det hele«.

Begrundelsen for at dette udvalg blev nedsat, udtrykte ministeren på udvalgets første møde: »Udvalgets hovedopgave vil være at finde Skoleformer, hvorved de unge i højere grad kommer i forbindelse med det almene. – Nødvendigheden heraf bunder i Frygten for, at Ungdommen ikke længere interesserer sig for samfundsspørgsmål og ikke har Forstaaelsen af Frihedens virkelige Indhold og Værdi«.

Altså en udpræget ideologisk begrundelse, som uden tvivl skal finde sin baggrund i den øjeblikkelige situation i Europa med krigstilstand og stærke fascistiske og nazistiske bevægelser blandt unge i mange lande.

Betænkningen udkommer i 1940 – i begyndelsen af besættelsestiden. Dette konkrete perspektiv kan man også spore i betænkningen, når der her står:

»...de enkelte Personers Tænkeevne og Indstilling til Tidens Problemer kan blive af afgørende Betydning for Landets Udvikling og Skæbne i en

uoverskuelig Fremtid. Heraf opstaar Erkendelsen af det nødvendige i at opdrage de Unge til Forstaaelsen af Livets Mening og Sammenhæng og vække dem til Selvbesindelse. Samfundsmæssigt kræver Tiden Opdragelse af en ansvarsbevidst og handledygtig Ungdom med Evne til selvstændig og saglig Meningsuddannelse, en Ungdom med Samfundssind og klar Forstaaelse af, at Friheden forpligter«.

Dette citat udtrykker imidlertid også den ånd, der ligger bag den lovgivning, der bliver resultatet af udvalgets arbejde. Dermed også bag efterskoleloven og dens formålsparagraf om almindelse. Således lyder § 1 i sin helhed:

1. Lov nr. 314 af 4. juli 1942.

§ 1: »En efterskole er en privat skole, der til elever over undervisningspligtig alder giver en undervisning, som ikke tager sigte på forberedelse til nogen eksamen eller uddannelse til et bestemt erhverv, men hvis formål er elevernes almene opdragelse og uddannelse«.

Således lød altså loven – og den ånd, hvori den blev givet.

Men faktisk opfattede efterskolens folk også deres almindende opgave på samme måde. I hvert fald hvis efterskoleforeningens ledende folk kan betragtes som eksponenter for efterskolen som sådan.

Hør blot et par udlægninger af opfattelsen af, hvad der er efterskolens opgave:

»Men skal Ungdoms- og Efterskolerne blive en Højskole for de unge i Overgangsalderen, da maa den aandelige Paavirkning af Eleverne ikke blot tages med, den maa ogsaa være en Hovedsag. Og denne Paavirkning gives gennem Morgenandagten, Sangen, Historie og Litteratur« (P. J. Skrivers).

»Åndsuddannelsen kommer først, når man gør sig forskellen klar mellem det, der bygger op og det,

der river ned i et menneske«. (E. Hagelsø).
Heller ikke ministeriets daværende statskonsulent for ungdomsundervisning holdt sig tilbage, når han skulle definere den almindennende undervisning. Han skriver i 1951:

»Den åndelige påvirkning og opdragelse, der øves af forstanderen, hans hustru og lærerne, sammen med det frie kammeratlige samvær med jævnaldrende i det særlige skolemilieu, turde oftest være af langt større betydning for de unge i deres personlige udvikling end selve undervisningen og kundskaberne«. (Frode Kristensen).

Denne opfattelse af almindendannelsen blev modsvaret af en undervisning som prøvede at leve op til idealerne.

Efterskolernes undervisning var i 40'erne – som den også er i dag – kendetegnet af stor forskellighed. Alligevel er det mit indtryk, at en fælles forståelse af det almindennende formål dengang var mere generelt accepteret end det er i dag. I hvert fald har jeg på mange måder fundet flere fællestræk end forskelle omkring undervisningen dengang – end man måske gør i dag.

Ser man på perioden frem til begyndelsen af 60'erne var det på næsten alle skoler de højskoleprægede/almendennende fag, der stod i centrum. Historie, litteratur, oplæsning, kristendom og sang var de centrale fag. At de var centrale kom bl.a. til udtryk i, at det var fortællefag, fællesfag (d.v.s. for hele elevholdet på én gang), forstander-fag – og i øvrigt næsten altid placeret som morgentimer. I den første, fælles offentlige fremtrædelse, som efterskolerne præsterede – nemlig Fællesbrochuren fra 1954 – kan man da også læse:

»Et ophold på en ungdoms- og efterskole vil være af stor værdi for enhver ung. Disse skoler ser det som sit mål at give de unge en almen uddannelse. Undervisningen er afpasset efter de unges særlige lyst og evner. Der fortælles historie og litteratur,

og praktiske fag som sløjd, gymnastik, håndarbejde og skolekøkken indtager som regel en ret stor plads ved siden af de mange andre fag, hvoriblandt dansk og regning er de vigtigste«.

I samme brochure fremhæves også aspektet omkring livsværdierne i undervisningen – når der står:

»Hvorfor på skole igen? Netop fordi de unge har trang til at få klarhed over mangt og meget i livet og til at øge deres dygtighed, kan de ikke nøjes med det, de fik i børneskolen«.

Kampen om skolebeviser og statskontrollerede prøver

Som bekendt bliver der i 1958 vedtaget en ny lov om folkeskolen. Resultatet af denne lov og de følgende års udløbere af den bliver, at folkeskolen forandrer sig betydeligt. I sammenhæng med efterskolernes udvikling, vil jeg fremhæve følgende forandringer som de væsentligste:

1. 58-loven giver for første gang i historien Danmark en ensartet lovgivning for hele landet om den opvoksende slægts grundlæggende skoleuddannelse.
2. Mellemskolesystemet bliver afskaffet – og der indføres i stedet en deling i en boglig og en almen linie. Det bliver stillet som et krav til kommunerne, at de skal tilbyde 8. og efterhånden også 9. og 10. klasse. I modsat fald skal de yde 100% dækning for en elevs undervisning på en efterskole.
3. Der indføres statskontrollerede prøver og krav om udstedelse af skolebevis i folkeskolens ikke-boglige linie.
4. Der skal i overbygningen – især i den ikke-boglige linie – lægges langt større vægt på uddannelses- og erhvervsforberedelse end tidligere.

Disse nye tanker og ændrede struktur omkring folkeskolen får stor betydning for efterskolens udvikling.

Lovgivningsmæssigt kommer dette første gang til udtryk i 1960.

Efterskolerne havde i 1954 fået en ny lov, som dog ikke ændrer væsentligt på 42-lovens ord – på anden måde end at efterskolerne bliver frataget deres selvstændige lov, og bliver en paragraf i en lov om ungdomsskolen og aftenskolen m.v. Denne lov ændres igen i 1960, hvorved en række tilskudsforhold bedres tydeligt rent økonomisk for efterskolerne.

Samtidig kom der imidlertid i lovens § 32 til at stå: »Undervisningen, hvori også erhvervsorientering bør indgå, skal have et omfang af mindst 30 timer«.

Det er første gang, der fra lovgivningsmagtens side angives noget om efterskolernes undervisningsindhold – selvom der altså står: BØR.

Men også på andre – og mere afgørende måder får den nye folkeskolestruktur indflydelse.

I og med de statskontrollerede prøvers indførelse opstår der en ny kompetencestørrelse i forhold til erhvervsliv og videre-uddannelse, og naturligt nok ønsker mange unge, der ikke afslutter deres skolegang med realeksamen eller studentereksamen, at opnå denne kompetence.

Der er ingen tvivl om, at dette forhold er en af hovedårsagerne til, at efterskolerne i begyndelsen af 60'erne oplever nedgang i elevtallet. Netop i det skoleår, hvor folkeskolen første gang tilbyder statskontrolleret prøve falder elevbesøget på efterskolerne drastisk: fra 9502 i 1962–63 til 8347 i 1963–64.

Allerede inden dette tidspunkt havde den nye folkeskolestruktur imidlertid skabt diskussion indenfor efterskolekredse.

På årsmødet i 1956 drøftes folkeskolens kommende »boglige linie« – men mødedeltagerne er meget enige om, at efterskolen ikke er en eksamensskole. Allerede her er der dog nogle, der udtryk-

ker frygt for, at efterskolerne vil blive en skole for de svagtbegavede elever, hvis ikke man tager hensyn til de nye forhold, som vil blive indført i folkeskolen.

Hermed har jeg berørt de to forhold, som kommer til at stå centralt i diskussionen om efterskolens udvikling: nemlig elevsøgningen på efterskolerne og elevklientellets sammensætning. På baggrund af disse to forhold begynder der langsomt at udskille sig to linier indenfor efterskolefolket: en »oplevelseslinie«, som ønskede at fastholde efterskolens undervisning og sigte i en høj-skolepræget ånd – og en »kundskabslinie«, der ønskede, at efterskolens undervisning og sigte skulle tilpasse sig de nye strukturer i folkeskolen. Tage Dybkjær, som jo altså var formand i disse år, stod meget stærkt som repræsentant for den første linie: »oplevelseslinien«.

Det skal i parentes bemærkes, at disse betegnelser: »oplevelseslinie« og »kundskabslinie« aldrig rigtig huede Dybkjær – idet han mente – og med rette – at også »oplevelsesliniens« folk lagde vægt på, at eleverne skulle tilegne sig kundskaber. Men udtrykkene blev faktisk opfundet og anvendt af de dengang involverede parter.

Som sagt kæmper Tage Dybkjær – og med ham de øvrige styrelsesmedlemmer – meget stærkt imod, at efterskolerne skal tilpasse sig folkeskolestrukturen. Og i takt med at udviklingen faktisk går den vej, prøver han ved forskellige »mellemløsninger« at imødekomme nogle udviklingsønsker fra medlemmerne for at undgå, at en endnu værre udvikling bliver resultatet.

Første gang dette sker er i forbindelse med ønsket om indførelse af skolebeviser i efterskolen – på linie med folkeskolens. Dybkjær er stærkt imod det – og prøver den »mellemløsning« at skrive til formændene for arbejdsmarkedets parter for at få dem til at anerkende et efterskoleophold på lige

fod med folkeskolens 8. og 9. klasse.

Denne anerkendelse lykkedes det imidlertid ikke at få, og på et i øvrigt skelsættende årsmøde i Nr. Ørslev i 1962 blev der nedsat et udvalg, som skulle fremkomme med forslag til et standardafgangsbevis for efterskolerne.

Allerede i skoleåret 62–63 blev det taget i brug – og ved kursusafslutningen i oktober 1962 blev det brugt af 2/3 af skolerne.

Dybkjær skriver i anledning af afgangsbevisets indførelse til en forstander således:

»Der er flere end Dem, der er betænkelige ved de skridt, vor forening nu ser sig nødsaget til at tage.

Jeg indrømmer, at jeg heller ikke hilser det alt sammen med udelt glæde... Nu vil en del nære den opfattelse, at efterskolerne kommer for langt ud med afgangsbeviser m.m., en anden del vil føle sig svigtet af foreningen, fordi den holder igen som forening (gennem bestyrelsen)... Det kan lyde utroligt, men her kommer virkelig et afgørende afgangsbevis som en bremse, der skal sætte bom for visse efter min mening uheldige bestræbelser inden for vore efterskolefolk«.

De »uheldige bestræbelser«, som Dybkjær her nævner, er en hentydning til, at en forstander har søgt undervisningsministeriet om tilladelse til på forsøgsbasis at afholde statskontrollerede prøver på sin skole.

På opfordring af den tilsynsførende Anton Thyregaard, der var forstander på Salling Ungdomsskole, giver ministeriet ikke sin tilladelse, inden der foreligger accept fra foreningens styrelse.

På mødet den 12. oktober 1962 afviser en enstemmig styrelse at give accept til et sådant forsøg. Hermed er den hedeste og mest uforsonlige kamp blandt efterskolefolk om efterskolernes pædagogiske sigte nogensinde begyndt for alvor.

Kundskabsliniens synspunkter blev f.eks. udtrykt

af en forstander, der i Højskolebladet skrev således:

Anerkendelsen og den fortsatte popularitet vil afhænge af, om efterskolerne har noget at byde på, der lige så håndgribeligt som tidligere kan give eleverne en fordel, og om efterskolernes folk er villige til at placere skolen i den helhed – som foreløbigt kunne kaldes uddannelsesprocessen. Herunder vil det blive nødvendigt at stryge et gammelt sejl hist og her og sætte et eller flere nye. Og det vil være både klogt og rigtigt, om man i efterskolen i højere grad betragter undervisning som en vare, hvis værdi bl.a. er bestemt af, hvad den skal bruges til«. Med hensyn til det almen-dannende i efterskolernes undervisning siger han: »Samfundsudviklingen har forgrenet uddannelsen i så høj grad, at det er tvivlsomt, om man kan betegne en undervisning som almen, hvorfor man burde afskaffe begrebet. – Og med hensyn til de fremtidige ændringer siger han: »Jeg tror også, at det vil gavne både skole og elev, om vi, navnlig når vi kunne beholde eleven længere, gennemførte flere standpunktsprøver og gjorde mere ud af den afsluttende bedømmelse af elevens arbejde i form af prøver med udtalelser«. – Artiklen slutter: »Vi må ud af dette underlige, laugsprægede forhold til undervisningen og emnevalget, der siger, at hvad man har gjort gennem et århundrede, er for godt til at kassere. Enhver skoles undervisning har kun et ansvar for sine elever – ikke for, hvad andre skoler siger eller gør – eller for, hvad der i øvrigt af den hellige almindelighed er anset for at være »rigtigt««. (Tage Hvid Petersen).

På årsmødet i Haubro i 1963 kommer prøvespørgsmålet for alvor på dagsordenen – men stadig er flertallet imod deres indførelse i efterskolen.

I konsekvens af dette møde indkalder en gruppe

utilfredse forstandere til et møde på Snoghøj Højskole, idet de mener, at man ikke under styrelsens og Tage Dybkjærs ledelse kan få en fri debat i efterskolen. På Snoghøj mødet nedsættes en såkaldt »fri gruppe« som en reaktion på den efter deres mening udemokratiske ledelse i foreningen. Mange frygter, at dette vil blive starten til en splitelse og direkte deling af foreningen – hvilket dog ikke bliver resultatet. »Den frie gruppe« får så vidt jeg har kunnet konstatere aldrig nogen direkte indflydelse.

Men måske har den indirekte indflydelse på, at der i maj 1964 igen forsøges en af Dybkjærs »mellem-løsninger«, nemlig at styrelsen henvender sig til undervisningsministeriet for at få tilladelse til, at efterskoleeleverne kan gå til statskontrolleret prøve i en nærliggende folkeskole som privatister. Ministeriet afviser dette forslag – men dets fremkomst uden forudgående drøftelse blandt foreningens medlemmer forårsager det såkaldt »Fynske oprør«.

Samtlige fynske efterskoleforstandere kræver af styrelsen, at den søger tilladelse til afholdelse af statskontrollerede prøver i efterskolen. – Bl.a. med den begrundelse at efterskolerne ellers kan risikere at blive opdragelsesanstalter for adfærdsvanskelige.

Tage Dybkjær føler nu presset om indførelsen af prøver så stort, at han inden årsmødet i Osted i 1965 meddeler styrelsen, at han agter at gå af på det kommende årsmøde.

Resultatet af årsmødet i Osted i 1965 og et medlemsmøde i 1966 i Odense bliver da også, at et flertal af foreningens medlemmer henstiller til undervisningsministeriet, at der med den kommende lov gives efterskolerne mulighed for at afholde statskontrollerede prøver i efterskolen. Den endelige lov om dette vedtages i folketinget i 1967, heri står der om efterskolernes sigte:

3. Lov nr. 226 af 3. juni 1967

§ 1: »En efterskole er en privat skole, der har til formål at give unge mellem 14 og 18 år en undervisning, som tager sigte på elevens almene uddannelse, opdragelse og hele menneskelige udvikling og modning. Den skal være indrettet som kostskole, men kan også samle hjemmeboende elever til undervisning og samvær dagen igennem«.

§ 2: »En efterskole kan efter regler, der fastsættes af undervisningsministeren, holde afgangsprøver for de elever, der ønsker det, og efter særlig godkendelse tilbyde erhvervmæssige grunduddannelser«.

Ændringerne i undervisningens indhold og pædagogiske sigte

Som det er fremgået er 67-loven en stadfæstelse af en udvikling, som er foregået indenfor efterskolen – og vel at mærke på initiativ af efterskolens egne folk. En udvikling som ændrer efterskolen fra at være »en højskole for unge i overgangsalderen« til at være »et alternativ til folkeskolens overbygning«.

Udviklingen har afspejlet sig på en række områder:

Undervisningen lægger sig i begyndelsen af 60'erne mere og mere op ad folkeskolens; nye fag som engelsk, tysk, matematik, fysik og kemi indføres på flere og flere skoler – og vigtigst i denne forbindelse: prioriteringen af skolernes indhold ændres.

Da fællesbrochuren kommer i ny udgave i 1964 (altså inden prøvernes indførelse) præsenteres efterskolernes undervisning således:

»Hovedfag er mundtlig og skriftlig dansk, regning, litteratur, historie og orienteringsfag. Derudover findes en række andre skolefag som engelsk, tysk, fysik, kemi, matematik, geometrisk tegning, regnskabsføring, formning, erhvervsorientering,

barnepleje, sundhedspleje, gymnastik og idræt. Desuden lægges der som regel vægt på praktiske fag som træ- og metalsløjde, husgerning, håndarbejde og kjolesyning... En del skoler har linie-delt undervisning, der sigter mod forskellige fag«. Tydeligvis en helt anden prioritering mellem fag-grupperne end i 54-brochuren. Tilbuddet dengang fra efterskolerne om at give klarhed over mangt og meget i livet er nu erstattet med ordene: »Et ophold på en ungdoms- eller efterskole især er af værdi for den unge, der vil supplere sine skole-kundskaber, eller som endnu ikke har bestemt sig for et erhverv eller en uddannelse«.

Også efterskolernes ydre struktur ændrer sig og tilpasser sig en folkeskolepræget undervisning. Flere og flere skoler indfører i løbet af 60'erne 10-mdrs. kurser (i 58-59 var der 1 og i 66-67 42). Flere og flere skoler overgår til fællesskole (i 1961 var der 25 fællesskoler af 108 - i 1967 var der 80 af 102 skoler) - og flere og flere skoler går sammen med folkeskolen over til nye terminer for kurserne (fra skiftedagsterminer til sommerterminer). Selv om 67-lovens formålsformulering om efter-skolerne altså stadig angiver et almindende sigte - er det reelle pædagogiske sigte med skolenes undervisning væsentlig forandret i forhold til 42-loven.

I 1942 var efterskolerne et højskolepræget, almen-dannende undervisningstilbud, der lå ud over den grundlæggende skoleuddannelse - i 1967 er efter-skolerne et alternativt tilbud til de unge om opfyldelse af deres grundlæggende skoleuddannelse - med mine ord: grundkvalificering.

Det ideologiske aspekt og efterskolen i dag

Jeg har med denne artikel ikke villet klandret efter-skolerne, at de gennemløb den udvikling de gjorde og valgte som de gjorde. Der er ingen tvivl om, at

mange efterskoler i begyndelsen af 60'erne var i krise på grund af elevtallet og på grund af tilgan-gen af en ny type elever.

Det jeg imidlertid vil anholde er, at for mange skolefolk dengang overgik til en folkeskole tilpas-set struktur uden samtidig at overveje forholdet mellem det oprindelige almindende sigte og det grundkvalificerende sigte - mellem det at drive skole ud fra nogle bevidste og åbenlyse livs-holdninger eller det at opfylde nogle kvalifika-tionskrav, dikteret af en aktuell erhvervs- og uddannelsesstruktur.

Resultatet af denne uovervejethed blev, at mange efterskoler i løbet af 60'erne og især 70'erne udviklede sig til at blive langt mere kundskabs-berettede end flere folkeskoler.

Men vigtigst i denne sammenhæng: i samme grad som efterskolerne forlod deres almindende sigte, som det oprindeligt blev tolket, i samme grad udvandedes et af teknokratiets og ufolkeligheds modsætninger.

Jeg vil godt igen understrege, at dette ikke skal opfattes som en anklage mod den samlede efter-skoleverden - men i højere grad som et memento til udviklingen i dag.

I og med 75-loven om folkeskolen er efterskolerne fuldt ligestillet med folkeskolen - og faren for, at skolernes undervisning og hverdag totalt under-lægges nogle centralt styrede prøvekrav er igen foreliggende.

I forbindelse med forløbsundersøgelsen og mine studier af efterskolerne i øvrigt er jeg blevet bekræftet i, at denne fare foreligger.

Jeg mener derfor - af hensyn til modstanden mod teknokrati og ufolkelighed og sikkert også af hensyn til skoleformens fremtid som fri skole - at efterskolerne må fastholde og understrege, at de er frie holdningsskoler - hvis undervisning og hverdag styres af åbenlyse og bevidste livsværdier

– målsat af en folkelig og principielt pædagogisk-uprofessionel bestyrelse.

Flere efterskoler har i dag vist, at det kan lade sig gøre at give eleverne afgangsprøver – samtidig med, at det almindennende sigte, sådan som jeg har beskrevet det, fastholdes. Dette mener jeg bl.a. sker på Tvind-skolerne og Flakkebjerg Efterskole. Jeg vil slutte med at citere et digt af Kumbel – som også blev brugt af Tage Dybkjær i efterskoledebatten i 1961:

»Jeg havde det bag skolens væg
præcist som blommen i et æg,
det har jeg indset siden.
For skolen tror, man er i stand
til dét kun æggeblommer kan
at gro af bare viden.«

Thorstein Balle.

Træk af seminariets liv i 1980–1981

Seminariets 75-års jubilæum den 22. august blev en fest af dimensioner – store og gode. Store, fordi arrangementerne fra morgenstunden til de sene nattetimer havde overdådigt dejlig tilslutning – og gode, fordi de mange mennesker, vi blev, dannede en historisk kæde, som vidnede om livet på dette læreruddannelsessted som noget engagerende, sammenbringende og værdiskabende.

Dagen bragte mange gaver. Blandt de meget varige må jeg nævne lærerrådets gave, som er anbragt i korsgangen, et harmonisk og roligt keramikrelief af Finn Lynggaard, og Statens Kunstfonds gave – utvivlsomt bevilget i anledning

af jubilæet: Paul Gernes' tre moderne runestene, der i begyndelsen af sommeren blev placeret på græsset ved glasgangen mellem den gamle hovedbygning og arkitekt Exners nyere undervisningsfløj. Disse to kunstværker føjer, fordi vi næsten alle dagligt passerer dem, en kvalitet til vores hverdag.

Jubilæumsdagen blev som oplevelse en god næring at tære på under den rejse ind i de trangere tider, som snart efter begyndte. Den 21. oktober forelå brev fra direktoratet om, at på grundlag af politisk beslutning om besparelser på seminarieområdet var det vedtaget at nedskære

en lang række seminarier fra august 1981 til tre 1.-årshold, en del til fire og ganske få til fem. Haslev Seminarium blev således – selvom vi havde brev fra direktoratet på, at vi i 1981 skulle begynde med fem 1.-årshold – skåret ned til fire. Direktoratet pålagde også samtlige seminarier ud fra et ligeværdighedssyn kun at oprette 12 liniefag fra august 1982. Hidtil har vi haft 16 – alle folkeskolens fag undtaget sløjd. Reduktionsplanen ville betyde en trussel for de ansatte læreres fremtid og for seminariets pædagogiske bredde og attraktivitet for ansøgere.

Derfor kom der hos os – som andre steder – alvorlig bekymring og uro. Protestinitiativerne blev opfanget af Dansk Magisterforening, der i forhandlinger med ministeriet hævdede, at hvis besparelsesrammen blev overholdt, måtte man kunne omdisponere, så fagudbuddet for de studerende og dermed seminariernes lærerbeskæftigelse blev øget, mens andre måske mindre væsentlige økonomiske poster kunne beskæres. Det blev langvarige forhandlinger, hvor barrikadestemning og fatalisme, håb og mismod vekslede, og hvor vi alle efterhånden blev ret så tyndhudede. I slutningen af marts forløstes spændingen endelig i et forhandlingsresultat, hvor ministeriet havde strakt sig til, at 3-spor seminarierne skulle have 13 liniefag og 4- og 5-sporseminarierne 14. Omkostningerne kom til at ligge på musikuddannelsen på instrument og på den ene censor ved eksamen i de pædagogiske fag – oftest hentet fra folkeskolen. Kedsommelige forringelser af uddannelsen. Ministeriet nedsatte i begyndelsen af året et udvalg til ny planlægning af de pædagogiske fag, idet specialerne har udviklet sig så uheldigt, at specialerne A og B (med sigte på undervisningen af henholdsvis yngre og ældre elever i folkeskolen) har mindst søgning end speciale C (med sigte på specialundervisningen). Udvalget har

endnu ikke barslet med betænkning. Der bliver tale om en rationalisering af specialerne ud fra den forståelse, at enhver læreruddannet bør kunne undervise såvel yngre som ældre elever i folkeskolen og et speciale skal så være et emne valgt af den enkelte studerende. Om der i forlængelse af de pædagogiske tanker kommer økonomiske hensyn står hen i det uvisse.

Seminariets forretningsudvalg har under indtryk af nedskæringerne henvendt sig til Foreningen af statsanerkendte Privatseminarier (FSP) i ønsket om, at man sikrede, at besparelserne ikke rammer privatseminarierne hårdere end statsseminarier. Det er naturligvis FSP's politik at sikre privatseminariernes eksistens, og det fremgik da også af årsberetningen, at man arbejdede for opretholdelse af alle private seminarier.

Haslev Seminariums eksistens er næppe truet. Ansøbertallet synes at være rimeligt stabilt på grund af, at oplandet er stort og omfatter Køgebugt-området, hvor udviklingen vil blive intensiveret af bedre trafikforhold. Derfor ser vi med nogen optimisme på fremtiden og søger at holde seminariets kvalitet intakt, trods de vanskelige tider, som vi åbenbart må lære os at leve med.

Blandt personalet er der sket en del. Peter Erik Christensen (geografi) blev skoleinspektør ved Sneslev skole. I hans sted blev Knud Bjørn, tidligere Gerlev Idrætshøjskole, ansat i en 1-årig stilling, som nu er forlænget med endnu et år. Randi Asnæs (pædagogisk speciale B) fik stilling ved Jonstrup Seminarium. Hun vikarierede for Vagn Rask Andresen, der fortsat er EF-evaluator, d.v.s. beskriver og vurderer undervisningssystemer til EF's brug. Som vikar for ham har mag. scient. Margit Thorbek, tidligere Københavns Universitets pædagogiske Institut, været ansat for et år. Hun er nu ved Grønlands Seminarium. På grund

af stigningen til 5 stamhold i 1979 og 1980 har det været muligt fra 1. august 80 at genansætte Thorstein Balle i det pædagogiske fagområde, efter at han i et par år har været lærer ved Flakkebjerg Efterskole og samtidig har afsluttet sit cand. pæd.-studium. Den 1. marts 81 blev Henning Nørhøj (kristendomskundskab/religion) ansat som sognepræst i Vig og Nr. Asminderup sogne. Han blev efterfulgt i stillingen af cand. theol. Heike Friis, hidtidig timelærer hos os og på Københavns Dag- og Aftenseminarium samt seniorstipendiat ved Københavns Universitets institut for Det gamle Testamente. Adjunkt Gunner Stidsen (matematik, fysik) har søgt og fået bevilget orlov i et år fra august 81 for at tiltræde en stilling ved Det Kristne Gymnasium i Ringkøbing. Sandsynligvis betyder dette at Gunner Stidsen forlader Haslev Seminarium, men endelig afgørelse vil først blive truffet om et år eller to. Den alvorligste begivenhed i lærerkollegiet var lektor Leif Søndergaards død på vej hjem fra arbejde. Jeg henviser til mindeordene andetsteds i årsskriftet. Vor regnskabsfører gennem 11 år, Poul Lebek, forlod os ved udgangen af marts til fordel for en tjenestemandstilling ved Haslev Kommune. Det system af stedfortræden ved sygdom vi har opbygget efter fru Gyllings afgang kom i april på sin prøve ved, at vores kassedame, Agnethe Krosgaard, vikarierede som regnskabsfører, ligesom vores sekretær, Mona Hansen, fungerede som kasserer. Lebeks efterfølger kunne nemlig først tiltræde stillingen pr. 1. maj. Det er blevet overassistent i Fladså kommunes skattevæsen, merkonom Kurt Ring. Morten Fibiger Nørfelt har hidtil bistået af fru Birgit Spannow, varetaget katalogiseringen af seminariets bogbestand, men fra 1. januar fik landets seminarier en egentlig biblioteksordning – dog på en særpræget måde. Seminariet fik en sum

stillet til rådighed, så man kunne refundere den lokale kommune lønudgiften ved, at denne ansatte en halvdagsbibliotekar med tjeneste ved seminariet. Og samtidig fik vi lov at ansætte en halvdagsbiblioteksmedhjælper, denne dog direkte. Haslev kommune ansatte pr. 15. marts Jeppe Gents, tidligere beskæftiget i Rigsarkivet, som bibliotekar hos os, og som biblioteksmedhjælper ansatte vi Kirsten Krogh, der jo begyndte i 1979 som langtidslidende i beskæftigelsesarbejde i vores AV-central og som siden har hjulpet os med kantinen og AV-centralens regnskaber. De to er nu bistået af langtidslidende Hanne Scheel, i færd med at gennemgå fagbibliotekerne med henblik på at sørge for en både biblioteksmæssigt og pædagogisk velfungerende ordning.

I AV-centralen har Knud Marker gjort tjeneste til 15. april 81, hvor han forlod os til fordel for en stilling i København. Fra 1. september 80 har Aage Bodelund været stillet til rådighed i 9 måneder af Haslev kommune som langtidslidende. AV-centralens styrelsesgruppe (2 studerende og 2 lærere) har derefter ansat Aage Bodelund fast som leder af AV-centralen, mens Leif Magleby fortsætter som teknisk konsulent.

Susanne Andersen, kantinen leder gennem snart 5 år, forlod os ved sommerferien for at uddanne sig videre. Det tilbageblivende kantinepersonale med Annelise Andersen og Erna Kjeldsen i spidsen har tilbudt at føre kantinen videre uden nybesættelse af lederstillingen. Bestyrelsen og jeg har foreslået lærerrådet og de studerendes råd at danne en kantineforening, som overtager ansvaret for driften og laver kontrakt med seminariets bestyrelse angående lokalerne og deres brug, alt på baggrund af, at den af Ritt Bjerregaard for godt 2 år siden nedsatte kantinekommissions arbejde forventes i løbet af overskuelig fremtid at resultere i statstilskud til kantinen drift. Kantine-

foreninger har på flere andre seminarier vist sig at fungere til alle parter tilfredshed. Foreløbig har de studerende lavet en forsøgsordning for efterårssemesteret. Ud over seminariets eget personale må jeg nævne, at vores faste øvelsesskole har fået forøget sin stab af øvelsesskolelærere med tre, nemlig Carl Jørgen Nielsen, Mia Kastberg og Erik Hansen, og Jytte Kristoffersen er trådt i Henry Dalgaard's sted, efter at han blev viceinspektør. Med disse er nu ialt 15 ansat som øvelsesskolelærere til at varetage vore studerendes praktik ved Haslev Borger- og Realskole.

Undervisningen har fået sin rolige udfoldelse både efter 1975-ordningen og efter forsøgsordningen, hvis første hold nu har gennemført uddannelsen. Et nyt forsøgshold begyndte fra august 1981. Det ser ud, som om de ideologiske brydninger er blevet færre i takt med, at kriseproblemerne vokser. Samtidig stiller tydeligvis både studerende og lærere øgede krav til sig selv i studium og undervisning. De glade dage er knap så glade som tidligere.

Lærerrådet har i oktober afsluttet rapporteringen om forsøgsundervisningens første forløb. De godt 30 sider vidner om det store og vanskelige arbejde med at omsætte tanker og planer til en pædagogisk praksis, som ligger så nær som muligt på det mål, vi havde sat os, nemlig at styrke evnen til at se problemsammenhænge og løsningsmuligheder i det krisefyldte samfund.

Tværfagligheden, som er den naturlige konsekvens, når man ønsker forståelse af sammenhænge, viste sig som venteligt svær at organisere, men når det lykkedes, var den til gengæld givende. Bindingen til normalordningens indholds- og eksamensparagraffer følte gang på gang som snærende bånd. Lærere og studerende havde imidlertid stor vilje til at bearbejde vanskelighederne konstruktivt, og erfaringerne vil blive

søgt anvendt i den nye forsøgsundervisning. I en stærkt skinnelagt uddannelse som læreruddannelsen er det naturligvis et problem at få plads til et fællesliv, især når de studerende i kraft af de centrale optagelseskriterier er ældre end tidligere og derfor naturligt har flere sociale bindinger, som begrænser den tid de kan anvende på arrangementer ud over undervisningen. Vi har haft morgensang hver tirsdag og torsdag året igennem, men fredagssamlingerne har man ikke kunnet få på benene i år – afgjort et tab. Fællesudvalgets arrangementer af fællestimer har været koncentreret om emnerne børne- og ungdomslitteratur, folkeskolens status og muligheder, fritidslivet og teknologien, samfundet og undervisningen. Hver for sig interessevækkende og problemfyldte emner, men kun ca. 10% af vore studerende og lærere deltog, og vi må derfor spørge os selv, om fællestimerne er rigtigt udnyttet. Det vil være en stor glæde, om vi kunne finde frem til former, som gav et større fællesskab.

Det repræsentative demokrati har i årets løb affødt endnu et par udvalg på seminarierne: Biblioteksordningen har medført et biblioteksudvalg bestående af 2 lærere, 2 studerende, bibliotekaren og mig. Mens man tidligere har diskuteret, hvorvidt TAP'erne skulle have en repræsentant i fællesudvalget, der jo består af 5 lærere og 5 studerende, har seminarierne nu i lighed med andre arbejdspladser fået et samarbejdsudvalg, bestående af repræsentanter for samtlige grupper af ansatte. Efter oprettelsen i november 80 har udvalget holdt møder kvartårligt, og det synes at fungere efter hensigten som et forum, hvor alle ansattes anliggender kan komme frem til overvejelse – klart en tilfredsstillende for kontorfolkene, pedellerne, rengørings- og kantinepersonalet, som ellers let kan føre en skyggetilværelse på et seminarium, hvor lærere og studerende kvantita-

tivt er de dominerende grupper. I forbindelse med samarbejdsudvalgets dannelse har bestyrelsen udnævnt studielektor Vagn Iversen til souschef. Siden sidste sommer har der på lærerrådets initiativ været ført forhandlinger med bestyrelsens forretningsudvalg om et nærmere samarbejde omkring læreransættelser/-afskedigelser, økonomi og bygge- og lokalespørgsmål, uden at der skulle blive tale om en egentlig ændring af styrelsesstrukturen. Resultatet er blevet, at forretningsudvalget ved sine ordinære møder modtager repræsentanter for lærerrådet til drøftelse af de nævnte sager. Bestyrelsen er ikke stemt for, hvad Foreningen af statsanerkendte Privatseminarier og Dansk Magisterforening hidtil har fremlagt af tanker om ændret styrelsesstruktur.

På bygningsområdet lykkedes det i finansåret 80 at få gennemført en del af den ekstraordinære vedligeholdelse, som vi blev klar over for et par år siden, at bygningerne trængte til. Fornyet undersøgelse viser, at vi stadig har en del ekstraordinære arbejder at udføre, før vi kan glide ind i en rolig rytme for ordinær vedligeholdelse.

Samtidig lykkedes det at få gennemført væsentlige varmebesparende foranstaltninger i form af central automatisk varmeregulering kombineret med termostatventiler overalt og en række isoleringsarbejder.

I forbindelse med bygningsvedligeholdelsen må jeg med taknemmelighed nævne den stab af rengøringspersonale, som vi overtog fra Det danske

Rengøringselskab pr. 1. august 80, hvor vi selv overtog administrationen af rengøringen af besparelseshensyn. Vi er så heldige at have et godt kompagni af venlige og omhyggelige damer, som hver morgen sørger for, at vores bygninger er rene og pæne at færdes i.

Arbejdstilsynets krav til AV-centralens lokaler har medført ombygning af kælderlokalerne i E-fløjen, så der er tilstrækkelig lys og luft for de medarbejdere, som har arbejdsplads der. Det er blevet nydelige og velindrettede rum.

Arbejdet med fornyelse af parken har ligget så godt som stille af økonomiske grunde. Med støtte fra amt og kommune fik vi dog ændret seminariets Søndergade-indkørsel, så de forvoksede hække er blevet afløst af pæne stendiger, som åbner for indsigten over plænerne under lindealleen.

Konklusionen af dette overblik bliver, at året 1980-81 har været meget problemfyldt og sandelig ikke været let at komme igennem på grund af de økonomiske nedskærings konsekvenser for personale og undervisning, men det er dog også lykkedes på en række områder at imødegå krisetiderne konstruktivt, så der kom lyspunkter. Og i varm glæde over 75-års jubilæet kan vi arbejde videre i den forståelse og fortrøstning, at seminariet er kommet godt igennem vanskelige tider også tidligere. Vi vil tro på, at fælles anstrengelse fortsat bærer frugt.

Johs. Honoré.

Ved dimissionsfesten d. 24. juni 1981

Dimission – det er et fint ord for afsked. Ordet har noget at gøre med »mission«, som betyder udsendelse, bortsendelse. Den romersk-katolske messe slutter med, at præsten siger: »Ite, missa est«, dvs. »gå, nu er der bortsendelse«. Og så går menigheden bort til hverdagen med de kræfter og den tro og det mod, man har modtaget i messen. Det går nok an at sige, at sådan lyder det også til jer i dag: ite, missa est. Gå nu ud i hverdagen med de kræfter, I har modtaget på seminariet. Jeres faglige viden og dygtighed; minder om et godt og spændende kammeratskab; inspirerende lærerkræfter; og selve glæden ved at have fået samling på et stof.

Så kan vi forøvrigt citere den store danske kulturpersonlighed, som var blevet interviewet af en dansk journalist. De havde siddet sammen i 6–7 timer og drøftet meget lærde materier, og da journalisten gik ud af døren, råbte den interviewede efter ham: gå nu hjem og sæt 220 volt på det, vi har talt om, så det kommer til at lyse! – Det er det samme, I skal. Sæt 220 volt på, dvs. bruge fantasien og bearbejde det, I har modtaget.

En prædiken er ikke blot at læse op af en dogmatisk lærebog – så bliver det i hvert fald tørt og bart, – og en lærer kan ikke blot overføre sine lærebøger fra seminariet til folkeskolen. Men lige

så lidt, man kan holde en anstændig prædiken uden at have læst sin dogmatik og taget livtag med alle de store problemer, lige så lidt kan man i årevis undervise med fantasi og oplagthed uden at have en solid, vægtig baggrund.

Man har sagt, at vore seminarier i dag er at ligne ved små universiteter. Liniefagsundervisningen ligger på et højt niveau – vi taler ikke mere om seminarieelever, endsige seminarister, men om lærerstuderende; ikke blot, fordi det lyder finere, men fordi det dækker over de faktiske forhold. Lad mig derfor minde om ordene over hovedindgangen på Københavns Universitet; her er billedet af ørnen, og så står der: *Coelestem adspicit lucem*: den skuer mod det himmelske lys. Ja, ordene er fordelt sådan i forhold til hinanden, at det rettelig bør oversættes: det er mod det *himmelske* lys, den skuer. Disse ord kunne godt have været anbragt over Haslev Seminariums hoveddør. Vi taler om vort seminarium som et »ide-seminarium«. Det betyder, at der hos de mennesker, der rejste det, var et syn på tilværelsen, som de gerne ville give videre. Lad os kalde det »det himmelske lys«. En forståelse af livet som noget, vi har fået betroet af Gud. En grebthed af de kræfter, der udgår fra evangeliet. En glæde over, at hvert menneske er noget særligt, fordi Gud i Kristus har erklæret hvert menneske sin kærlighed.

Jeg håber, at I midt i folkeskolens mylder og problemer og spændinger må opleve et glimt fra det himmelske lys. At I må have glæde og overskud i jeres hverdag. Held og lykke fremover. Ite, missa est.

Aage Dam-Jensen.

Meddelelser fra bestyrelsen

Da årsskiftet 1979 var udsendt, gik redaktionsudvalget straks i gang med at forberede Festskrift 1905–1980, der skulle udkomme inden 75 års jubilæet d. 22. aug. 80. Det var et større, men interessant arbejde at indsamle, bearbejde og opsætte stoffet, så det blev et værdigt skrift.

Der er i pressen og fra enkeltpersoner kun givet fine kommentarer angående festskriftets indhold og udstyr. Takket være gode tilskud fra forskellige side, kunne det sælges til medlemmer for 30 kr. Regnskab findes på side 60.

Elevforeningen har de senere år været repræsenteret med et medlem i seminariets bestyrelse, de første år med observatørstatus, men fra nov. 79 som alm. medlem. Det er formanden, der efter bestyrelsens forslag p.t. beklæder posten.

I forbindelse med jubilæumsfesten d. 22. aug. 80 holdt foreningen generalforsamling. Rud. Ilnæs (1914) var dirigent og Chr. Skovsgaard (1936) protokolfører. Udover beretning ved formanden og regnskabsaflæggelse ved kassereren var der valg. Lillen Pedersen blev genvalgt. I stedet for Gunn. Lindved, som ikke ønskede genvalg, og Vagn Andresen, som fortsat arbejder for E.F. valgtes viceskoleinspektør Helge Andersen (1960) og seminarieadjunkt Frank Johansen (1965).

Revisorerne genvalgtes. Efter forslag fra bestyrelsen blev det énstemmigt vedtaget at udnævne Carl Larsen til æresmedlem som tak for mangeårigt arbejde for foreningen (redaktør 1933–53 og kasserer 1953–78). C. L. fyldte 80 år d. 23. sep.

80, hvor fmd. aflagde et lykønskingsbesøg. Ved et bestyrelsesmøde d. 4. april 81 blev det i samråd med rektor Honoré besluttet at afholde stævne på seminariet lørdag d. 28. august 1982. Stævnet vil begynde midt på eftermiddagen, og vi vil forenkle arrangementet så meget, at stævnet kan gennemføres uden at være afhængig af antal tilmeldte. Vi foreslår, at tiden inden stævnets begyndelse evt. bruges til årgangssammenkomster. I år har nogle årgange mødtes i august eller september med god tilslutning. Tiden før sommerferien er for nutidens lærere meget optaget. Der vil inden sommerferien 82 blive udsendt indbydelse med stævneprogram samt dagsorden for generalforsamlingen.

Visse rubrikker i dette årsskrift dækker 2 år, og må derfor indskrænkes noget. Særlig mange er blevet pensioneret eller førtidspensioneret i dette tidsrum, og vi har undladt at anføre disse navne samt adr.forandringer og omtale af de adskillige årgangssammenkomster, incl. jubilæer. Rubrikkerne, der omhandler mindeord, jubilæer og personalia kan aldrig være helt dækkende i vort årsskrift. Kun hvad redaktionen har fået kundskab om, er vi i stand til at anføre.

Foreningens legatkapital udgjorde d. 1.4.81 13.904 kr.

1980 modtog Kirsten Sørensen og Leif Vejebak hver 600 kr., 1981 Eva Balle og Bjarne Sørensen hver 700 kr.

Bestyrelsen har set sig nødsaget til at hæve kontingentet fra 20 kr. til 25 kr. p.gr.a. de stigende udgifter både til porto og trykning.

Husk så snarest at sætte x ved lørdag d. 28. aug. på 1982 kalenderen.

Med hilsen fra bestyrelsen
E. Thanning,
fmd.

Fra seminariet

92 årige *Jens Heltoft*, tidl. skoleinspektør og øvelsesskoleleder i Haslev, udgav 1979 »Jelling, et kongelevs historie«, 200 sider. (Lokalhist. arkiv f. Jelling komm., 7300 Jelling). For det store og enestående arbejde modtog J. H. Jelling kommunens ærespokal.

Bjarne Bjørndal/Sigurd Lieberg: »Indføring i økopedagogikk« (norsk) er oversat, bearbejdet og udvidet af Ellis Borch Hårstedt, Henning Nørhøj, Else Marie Schouborg og Carsten Spannow til »Økopædagogik, en studiebog i miljølære«, 230 s. (Gjellerup).

Helge Birck Pedersen har udgivet »Så synger vi« I-II med tilhørende lærervejledning. Til bog I er der desuden udgivet et kassettebånd med eks. fra bogen. (Vilh. Hansens musikforlag). H.B.P. har i Helsing kommune netop afsluttet et 3-årigt skolekoncertprojekt under folkeskolens forsøgsråd. Rapport om forsøget er udarbejdet og kan rekvireres fra Helsing kommune.

Ole Flemming Pedersen fra 1. aug. 81 udlånt – 60% – som konsulent dels for special pæd. bistand til småbørn hos inspektionen for specialundervisning dels i talelære og stemmepleje v. småbørns- og fritidsseminarier.

Frank Johansen, admin. inspektør H. S.
Peter Nørfelt, eksamensinspektør H. S.
Knud Munksgaard, landsformand f. FDF/FPF.
Torben Søborg, 50 år d. 4.8.80.
E. Thanning, 70 år d. 1.1.81.
Inger Brøndbjerg, 70 år d. 10.1.81.
Sven Løth, 70 år d. 5.4.81.

Nedenstående nye lærere ved seminariet har givet årsskriftet en kort selvbiografi

Thorstein Balle, født 16. december 1946 i Aabenraa. Flyttede efter 7 år i det jyske til Hillerød. Realist i 1963 – og derefter 2 år som kontorelev på Hillerød ligningskontor. Efter et højskoleophold (H.u.H. i Haslev) optaget 1965 på Haslev Seminarium. Lærereksamen 1970 med musik og dansk som liniefag. Fra 1970–75 lærer på Haslev Efterskole – 1975–1978 årsvikar på Haslev Seminarium. Startede sammen med tidligere kolleger og lærerstuderende i 1978 Flakkebjerg Efterskole. Fra 1980 igen ansat ved Haslev Seminarium – afsluttet samme år sine cand. pæd. studier fra Danmarks Lærerhøjskole. Fra 1. aug. 1981 udlånt – med 60% – til undervisningsministeriet som pædagogisk konsulent for efterskoleområdet.

Knud Bjørn, læreruddannelse fra Den frie Lærerskole i Ollerup, derpå årskursus på Danmarks Højskole for Legemsøvelser i København. Arbejdet som lærer ved Idrætshøjskolen i Sønderborg, Grundtvigs Højskole, Frederiksborg i Hillerød samt Gerlev Idrætshøjskole ved Slagelse. De to sidste år ansat som erhvervsvejleder ved Arbejdsformidlingen i Slagelse. Fra aug. 80 lærer i idræt v. H. S.

Heike Friis, født 27.4.43. – Jeg er student fra Tønder Statsskole 1961. Siden har jeg studeret teologi ved Københavns Universitet, afbrudt af et studieophold i Tübingen og besvarelsen af universitetets prisopgave for 1968: »Forudsætninger i og udenfor Israel for oprettelsen af

«Davids Imperium», som blev belønnet med guldmedalje. I 1971 blev jeg kandidat og oppebar så i seks år forskningsstipendier ved Københavns Universitet, først som kandidat, siden som seniorstipendiat. Mellem de to perioder var jeg i halvandet år koordinator og medoversætter ved Det danske Bibelselskabs nyoversættelse af Salmernes Bog, »Davids Salmer«. Jeg er stadig med i oversættelsesarbejdet. Da mit stipendium udløb blev jeg ansat som timelærer i en kombinationsstilling mellem Københavns Dag- og Aftenseminarium og Haslev Seminarium. Fra 1. marts har jeg været heltidsansat med faget kristendomskundskab ved Haslev Seminarium.

Birgit Jørgensen

Mat. student fra Herning gymn. 1971, derefter et år på Rochester College USA. 1972–77 dansk som hovedfag v. Århus Un. Spansk som bifag v. Kbh. Un. 1981. Har undervist i folkeskole og på ungdoms- og aftenskole. Senere undervist i dansk v. Kbh. Un., og det sidste halve år i da. og spansk v. Birkerød Statsskole. Fra 1. aug. 81 deltidsansat i da. v. H.S.

Anni Kamstrup. Afsluttet lærereksamen fra Haslev Seminarium i jan. -75. Ansat som fast vikar i Glumsø i ½ år. Efter 5 års folkeskolearbejde i Ringsted (Valdemarsskolen) fik jeg ansættelse ved »Næstvedegnens Forberedelseskursus« og har stadig mit arbejde der. I øvrigt har jeg undervist på DLH Vordingborg (håndarbejde) gennem 3 år, diverse amtscentralkurser, frilæsningshold på Vordingborg Seminarium (vævning), Haslev Seminarium i 2 år (fra 75 til 77). Sideløbende hermed har jeg deltaget i følgende kurser på DLH: håndarbejde II, vævning II.
Fra 1. aug. 81 deltidsansat i håndarb. ved H. S.

Poul Svendsen, f. 1947, lærereksamen 1974. Lærer og skolevejleder i Høje-Taastrup kommune 1974–1977. Skolekonsulent på pædagogisk udviklingsarbejde i Herlev kommune 1977 til d.d. Pæd. konsulent for orienteringsfagene, kristendomskundskab, udd.- og erhvervsorientering på Amtscentralen for UV-midler i Roskilde Amtskommune fra 1976 til d.d. Instruktør og foredragsholder på kurser om skoleforhold. Forfatter og redaktør af flere pæd./psyk. bøger.
Fra aug. 81 lærer i pæd.spec. B ved H. S.

Nyt fra tidligere årgange

1921.

Karen Andersen har udgivet »Frederikshavnerglimt – fra flække til købstad«, 140 sider (Frederikshavns bogtrykkeri 1980).

1922.

H. Lassen Jørgensen har udgivet »60 lykkelige år i skolens tjeneste i Nord- og Sydslesvig«, 200 sider. (Eget forlag, Sønderborg, 1980).

1937.

Undervisningsinspektør *I. Skov Jørgensen*, fmd. for Den Pædagogiske Kommission under Rehabilitation International, har udgivet »Special Education in Denmark«, 220 sider (Det Danske Selskab, Kbh. 1979).

1953.

Ejner Jensen, leder af håndværkerskole ved et udviklingsprojekt i staten Lesotho i Sydafrika. Udsendt af Folkekirken Nødhjælp.

1956.

Estrid Nielsen, exam. art. i kinesisk v. Københavns Universitet, har udgivet »Brændehuggerdalen« (Gyldendal 79), der beretter om hendes

barndom i Kina. Estrid og Poul Nielsen var sommeren 1981 på besøg i Kina, hvor de bl.a. havde tilladelse til at besøge Estrids barndomsegn.

1959.

Magnus Larsen, provst f. Sydgrønland, 3920 Julianehåb.

1960.

Finn Hansen, skoledir., Skælskør.

1968.

Ove Boesen, skoleinspekt., Skælskør, *Vivi Boesen* (f. Nysten), læ. ved Julemærkehjemmet, Skælskør.

1970.

Mona (dim. 74) og *Tage Bechmann*, forst. v. Nordsjællands efterskole, Valby, 3200 Helsingø.

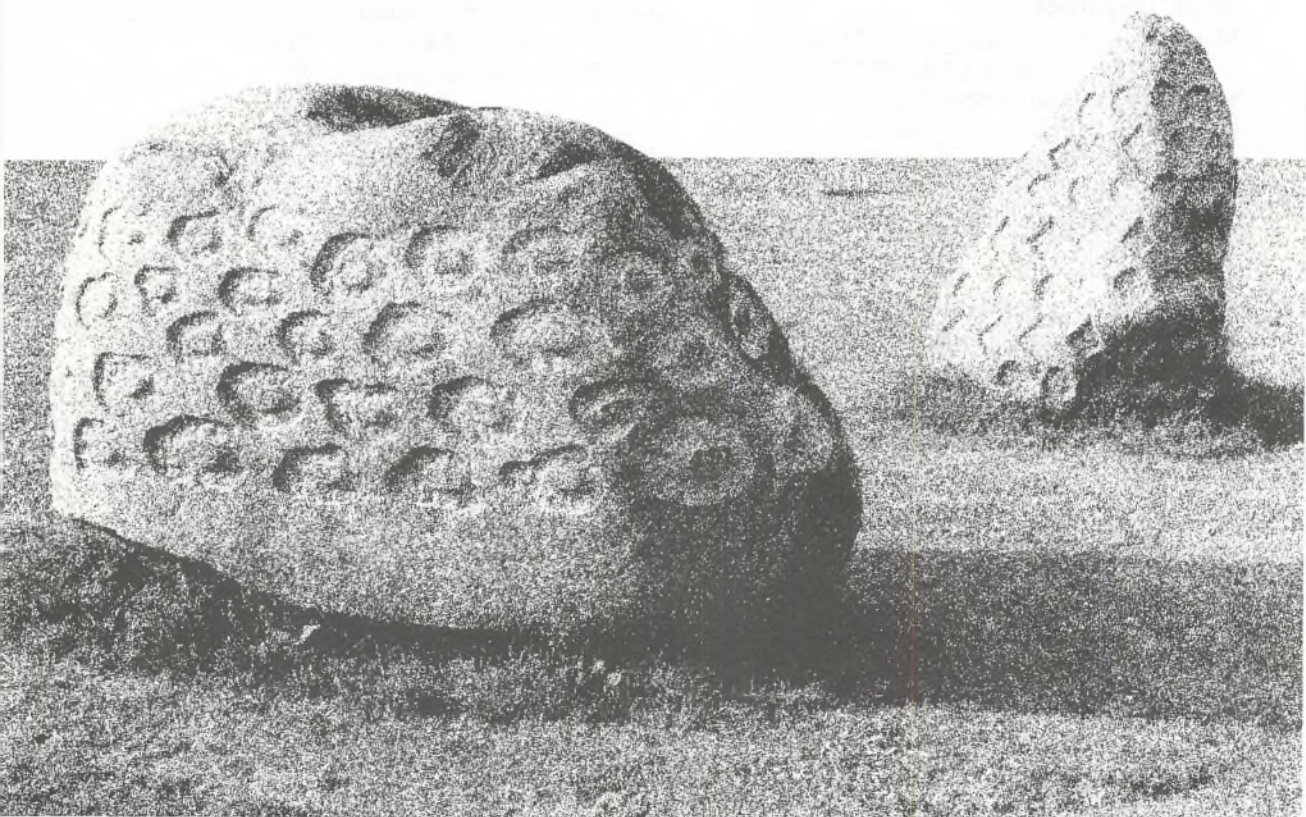
Lis Hejner Mortensen, cand. theol., Upsala Un. 1980. Sognepræst i Sønderborg.

1971.

Inge (dim. 72) og *Torben Johannessen*, forst. f. Færøernes første højskole.

1972.

Leif Larsen, forst. for nyoprettede Marstal efterskole.

Mindeord

Seminarielektor Leif Søndergaard

Tale ved mindesamling i festsalen den
16. februar 1980

Det gjorde et dybt indtryk at modtage budskabet om Leif Søndergaards pludselige død. Vi kom til Haslev Seminarium samtidigt for 30 år siden. Det er ikke længe siden, han og Grethe besøgte os. Vi havde en meget hyggelig aften, hvor han var veloplagt med liv og charme. Vi tænkte ikke på, det skulle blive sidste gang. Det er vemodigt at tænke på, at dette rige menneskeliv er afsluttet. Vi sidder nu med de mange minder om den rigdom og glæde, det var at leve side om side med ham i mange år.

Søndergaard blev født i et lærerhjem i København. Ofte omtalte han med taknemmelig tone i stemmen sit gode barndomshjem, familiemenneske som han var. Selv blev han så lærer med liv og sjæl hele sit liv, først 7 år i København, siden her fra 1950 til sin død.

Han var rigt udrustet til sin gerning. Han var musikalsk, underviste i violin de første år. Det var

dengang, alle skulle spille violin, så det skar i ørerne. Han underviste også i bibelkundskab. Og det var udmærket for en dansklærer at være musikalsk og at kende vor kulturs grundtekst, som er Bibelen. Han havde en fin hukommelse, så han kunne citere utallige passager fra litteraturen og næsten lære teksterne udenad, når han skulle læse op. Han rummede noget dramatisk i sit sind og megen sans for kunst og skønhed. Han var bedre til at beundre end til at kritisere. Det var ikke tilfældigt, at han så gerne læste det afsnit i Martin A. Hansens »Løgneren«, hvor Johannes Vig fortæller om sin forundringstime i skolestuen om morgenen, før børnene kommer. Det vigtigste for en lærer er at kunne undres og få andre til at undres. Jeg tror, Søndergaard her var påvirket af Martin A. Hansen, som han havde haft som praktiklærer i sin seminarietid og siden blev kollega med på seminarieskolen på Kapelvej. Det kunne

knibe Søndergaard at forstå de meget kritiske studerende, var mere på linie med dem, der som han selv ejede sindets undren.

Jeg tror, Søndergaard helst ville, hans timer skulle ligne højskole. Jeg tror, den moderne sprogvidenskab og sprogfilosofi med de utallige skarpsindige analyser og spidsfindige nuancer egentlig bød ham imod. Han følte dem for kunstlede og abstrakte.

Og det var en fest at høre ham ironisere over kloge fagfolks mekaniske EDB-behandling af en tekst. Det var bestemt ikke efter hans smag.

Han ville hellere arbejde med teksterne som en scenekunstner, der har tilskuere og tilhørere i tanke, og så dele ud, hvad hans rige, varme og levende sind fandt i teksterne. Jeg tror, han især var i sit es, når han stod foran en undrende skare og øste ud af sit sinds fylde. Det var teksternes indhold og ånd, han gerne ville give mund og mæle. Og vi oplevede ofte et brus fra hans rige forråd. Hans lyst var at dele ud, først og fremmest til sine elever, men så i øvrigt til utallige mennesker, som han berigede med sine mange foredrag og oplæsninger. Han gjorde et betydeligt folkeligt arbejde med mange foredrag rundt om i landet. Jeg har mødt mange mennesker rundt om, som har lovprist Søndergaard for en fin aften under hans talerstol.

Han var en mesterlig oplæser. Jeg tror ikke, det er tilfældigt, at han i begge de to artikler, han har skrevet om sit fag i vort årsskrift med 18 års mellemrum, omtaler oplæsningens værdi – også for forståelse af teksterne. Der er ting i teksterne, der forstås bedst, når de læses højt, forstås gennem »sprogets nerve og velklang, den danske tunge«. Det er egentlig mærkeligt: Det første og sidste, jeg hørte Søndergaard læse med 27 års mellemrum, var den samme tekst, nemlig den franske novelle »Markedsgøgleren« af Anatole France. Gøgleren ærede den hellige jomfru med det bedste, han

kunne præstere, sine gøglerkunster. Søndergaard læste den meget forskelligt. Første gang med bravur, med hele hans stemmepragt. Der blev klappet vældigt. Det gjorde der ikke sidste gang. Da blev den læst så stille og inderligt, at vi ikke bagefter kunne bryde andagten ved at klappe. Jeg tror, det er 27 års livserfaring i glæde og sorg, der gjorde forskellen. Mest glæde.

Han skrev engang i vort årsskrift: »De to eneste virkelige dødsynder er at have et skidt humør og mangle sans for Vor Herres skaberværk«. Vi minde ham som et glad og undrende menneske. Han kunne være fantastisk festlig med sin rige sans for humor. Hvad har han ikke givet os i festlige stunder med sin medrivende veltalenhed og vitalitet? Vi gik aldrig galt i by, når vi bad ham medvirke ved vore fester. Han havde en fin evne til at finde noget, der både var morsomt og lødigt, en fin kunst. Eller når han skulle holde festtale for en kollega, f.eks. for mig. Det var løgn det meste og så alligevel så sandt, så sandt. Det var det charmerende ved hans festtaler, at han stod og opdagede næsten det hele – og så blev det så sandt, at det ramte plet. Nok fordi han var noget af en digter. Ikke dårligt for en dansklærer. Festlig, men også med sans for Vor Herres skaberværk. Da vi besøgte dem i deres dejlige hjem i Hundested, kørte han rundt med os og viste os undrende de skønne udsigter over hav og strand og klint.

Og så har jeg vel endnu ikke nævnt det, der allermost faldt i øjnene, når man mødte Søndergaard, nemlig hans hjertelighed. Jeg husker endnu de første gange, jeg mødte ham. Det virkede helt overvældende på en vestjyde. Men jeg opdagede snart, at det var ægte. Så hjertevarm var han.

Der er nok ingen steder, vi klarere mærkede Søndergaards glæde, undren og hjertevarme end i

hans andagter. Grundtonen i dem var altid undren og tak for Guds gavmildhed mod os mennesker. Det var altid evangeliet, det glade budskab, der var grundtonen, lovsangstone.

Vi mindes Søndergaard med dyb taknemmelighed for, hvad han har beriget denne skole med i arbejde og i fest med sit følsomme og rige sind, med sin fornemme sans for det lødige og ægte, med sin gavmildhed, som ofte fik ham til at give os noget af sig selv, fra hans hjertes skatkammer, stundom fra troens dybe kilde.

Og personligt vil jeg mindes ham med en hjertens tak for trofast og opmuntrende venskab gennem de mange år. Det var næsten altid en lysende oplevelse at møde ham, få en replik og et varmt smil. Men endnu større oplevelse i lange samtaler at dele dybe ting med ham og beriges af hans følsomme forståelse af menneskelige og åndelige sager.

Og så tænker vi på Grethe, der omfattede ham med den inderligste omsorg og delte alt med ham i de lyse dage, men ikke mindst, når der faldt skygger på vejen.

Hans lyst var at dele ud. Det sled han sig op ved. Måske det faldt bedst i tråd med hans livsstil med den bratte død på farten fra arbejdspladsen til hans kære hjem. Men vi vil savne hans markante, farverige og varme personlighed blandt os.

Jeg vil slutte med et citat af ham selv i en artikel om Martin A. Hansen: »Livet rummer opstandelse i sig. Opstandelse – dette mærkeligt, underfuldt store, som vi ikke kan fatte, forstå, fordi det henvender sig inderligere til følelsen end klart til forstanden!« Også med dette håb i sinde vil vi mindes Søndergaard.

K. F. Brondbjerg.

LEIF d. 16.2.81

hører I
det er Leif der er død –
nekrologen er de levendes forsøg med døden
er deres udtrykte fantasi om
hvordan de vil bilde sig ind
at forstå at det er døden
der er livet og ikke det
de levende kalder livet

vi mødte Leif og mødtes altid af ham
der stod et sus af liv omkring ham
det var altid i et brus af livlighed

af formens og formernes beherskelse
af det indre lov at vi lærte at forstå
at han kæmpede udogmatisk
mod hæmningernes forbeholdne fatasiløshed
de gustne grå småtskårne forbeholds elendige
lusepusteri
der forhindrer at vi kan opleve
at sjæl og ånd og dermed sjælfuldhed
er de rene produkter af menneskets
grænseløse åbenhed og varme og nærvær og sans
for hinanden
– og hvor han led og vred sig
når han opleved' det modsatte –
for det kan jo hænde!

hvad var dog vel Leif uden ord?
kan han forstås så alene i ordene
med ord
som dansk men lille land og ringe indflydelse
som litteratur men ringe sans for fortid og for flid
som faget dansk men altid for menneskets og
barnets skyld
ikke teknisk indsats til sjælernes udtørring
som varme, nærvær, kærlighed, largesse
ikke skematiseringens åndløse petitesse
som livet for menneskenes skyld
ikke for principperne om livets idé
men levet liv og ånd og sandhed
storhed og festlighed
kan han forstås i ordene med ord?
alt dette og mere til
samled' han i sig og om sig
i sin uforknytte fremfærd
mod grundtvig-nutidens
mod martin a. hansen-beskrivelsens
sorte dyb og tristhed

jo, han arbejded' og stred og led
og indså dét vi måske også så
at ideens ideal
kan blinke meget fjernt og mat
når først mennesket i sin tåbelige klogskab
udsætter os for alle virkningerne

af dets egen indsats
der ikke forstår sin danskhed og sin fortid
som den er til for hver og en der vil
i dét døde der kun bli'r levende
når en der selv er fyldt med liv
får rørt ved dét og os: i dansk litteratur

men mer end dét – som ellers dog var nok:
syng ud – tryk ud dit liv, din lyst
af fulden barm
i sprogets
i mundtlig foredrags
i formulerings fryd
og sikkerhed
kort: retorisk
udtryk dermed
dit indhold og dit budskab
og kan du ikke dét, retorisk
eller har du intet,
altså budskab, liv og lyst
så tjen dig selv og andre
så ti – ja, ti!

hører I
Leif lever ikke mer
men dét gør vi –
og han dermed!

Morten Fibiger.

Blandt hilsener ved min mands dødsfald var
der nogle fra tidligere studerende, hvis adresse jeg
ikke kunne finde frem til. Jeg bringer disse
min hjertelige tak.

Grethe Søndergaard.

Siden sidste årsskrift er to af vore tidligere lærere afgået ved døden. Her en lille minderune om hver af dem.

Ruth Helkiær Jensen

var ansat som adjunkt fra 1960 til 64, da hun blev tilbudt en stilling som amanuensis ved Københavns universitet. Hun var født 20.8.21, blev cand. mag. i geografi og naturhistorie 1946, tog faglærereksamen i sang 1949, var videnskabelig assistent ved Geodætisk Institut og lærer ved Emdrupborg Statsseminarium 1949–60.

Fagligt var Ruth Jensen en kapacitet i sit hovedfag geografi. Hendes undervisning var præget af høj intelligens og klarhed. Hun var en fremragende og inspirerende underviser, højt skattet af sine elever både i geografi og sang.

I samtale var hendes formuleringer præget af samme klarhed som hendes undervisning. Redeligt gennemtænkte hun forholdet mellem sin naturvidenskabelige viden og den kristne tro. Hun fandt – husker jeg fra et par samtaler derom – ingen uoverstigelig modsætning mellem naturvidenskabens lære om udvikling og den kristne skabelsesforkyndelse – og da slet ingen modsætning til selve evangeliet om Guds kærlighed i Kristus.

Hendes færden var præget af balance og naturlig venlighed. Hendes rolige og åbne blik afspejlede en sindets karskhed og varme, men lod også ane en vagtsomhed over for alt uægte væsen. Hun var altid sig selv og står i mindet som et klogt og ægte menneske med noget fint og fornemt over sit så ligefremme væsen.

Cecilie Marie Tøpholm

var ansat her som adjunkt 1962–68. Hun var født 16.1.24, uddannet ved Statens Højskole for

Legemsøvelser, havde desuden faglærereksamen i dansk og historie. Hun havde 10 års lærergerning ved Den Udvidede Højskole i Haslev og Grundtvigs Højskole ved Frederiksborg bag sig, da hun kom til seminariet. Hendes engagement i foreningsgymnastikken i højskoletiden fortsatte her og gav et frugtbart indslag i hendes seminariearbejde.

Hun blev bedt om en kritisk bedømmelse af pige-gymnastikken ved et landsstævne i Århus. Hendes vurdering findes i vort årsskrift. Hun går ind for det legende og æstetiske i pigegymnastikken, men advarer mod popprægede elementet, der blot skal behage publikum. Vægten må lægges på det, der har gymnastisk værdi. Og hun betoner, at den enkelte gymnast er et led i holdet som helhed. Den enkeltes spontane og naturlige livsglæde skal berige helheden.

Jeg synes, hendes vurdering siger meget om hende selv. Hun havde stor kærlighed til det legende og megen sans for det smukke, selv et fornøjeligt og muntert menneske. Hendes timer var fulde af liv og fest, har man fortalt mig. Men der skulle være kvalitet i det legende og æstetiske. Det skulle være ægte og lødigt uden billige effekter. Hun ville også gerne føje sig ind i seminariets helhed og berige os med, hvad hun havde af spontan og naturlig livsglæde. Tøpholm tegner sig i erindringen som et menneske i livlig engagement og med lødigt og muntert i naturlig samklang.

Vi synes, de to gik for hurtigt bort. Men meningen med denne lille minderunde er at udtrykke vor tak for, hvad de berigede os med af faglig dygtighed og af menneskelig rigdom og charme.

K. F. Brondbjerg.

Anna Thanning

Tidligere elever har udtrykt ønske om et mindeord om Anna Thanning i vort årsskrift, fordi mødet med hende blev et lyst minde for mange i deres seminarietid.

Fru Thanning stammede fra Rønde på Djursland og var siden sit giftermål med seminarielektor E. Thanning i 1936 bosat i Haslev. Hun følte, hendes plads var i hjemmet, som hun med sin praktiske dygtighed, sit varme og levende sind, sin sans for hjemlig hygge gjorde til et trygt og godt sted for sin mand og sine børn.

Men hun spredte glæde til mange uden for familiens kreds. Hun levede med i sin mands arbejde blandt de mange studerende og åbnede sit hjem for dem. Talrige lærere ud over landet vil mindes hende med taknemmelighed for hendes store gæstfrihed og medlevende interesse for dem. Med sin gode hukommelse blev det efterhånden et imponerende antal, hun bevarede i sin erindring.

Anna Thanning vandt sig mange venner. Det var berigende at være sammen med hende. Hun var glad for mennesker og elskede »den brogede verden trods al dens nød og strid«. Stilfærdige, kloge og milde ord prægede hendes omtale af andre. I samtale kunne hun lodde dybt i åndelige ting, og man mærkede en fin forening af noget åndelig blufærdigt og tillidsfuld åbenhed. Der var noget fint, en sindets ynde og højhed over hendes jævne væsen. Med sit følsomme sind og kloge besindighed levede hun med i andres glæder og sorger og havde ofte et godt ord. Hendes hjælpsomhed kendte ingen grænser, hvad enten det var

den enkelte, der havde brug for den, eller det gjaldt en håndsrækning ved festlige lejligheder på seminariet. Og i sin by fik hun forbindelse med mange mennesker gennem sin aktive og værdifulde indsats i forskellige grene af dens kirkelige og kulturelle liv.

I nabolaget vil vi savne at møde hendes naturligt venlige smil og rolige varme replik, stundom glimt fra evangeliets kilde.

K. F. Brondbjerg.

Frederik Larsen – (16)

Fr. Larsen døde juli 80, 88 år gl. Han var først lærer på Haslev Højskole, derefter i en årrække i henholdsvis Kalundborg og Gilleleje. Fra 1946 var han skoleinspektør i Vejle. Foruden dygtigt og samvittighedsfuldt arbejde i skolen fik han også tid til kommunalt arbejde i Kalundborg samt en indsats for K.F.U.M. og I.M. Fra Vejletiden vil mange huske ham som kasserer i Kr. Lærereforening, en post han beklædte med dygtighed også som pensionist.

Ella Larsen – (22)

Ella Larsen døde aug. 81, 81 år gl. Hun var fra Tejn på Bornholm og hendes lærervirksomhed faldt på fødeøen, først v. Pedersker sk. og senere v. Åker sk., Åkirkeby. 3 yngre søstre, Lydia, Emmy og Vera, er dim. fra H.S.

Carl O. Poulsen – (24)

Carl Poulsen døde aug. 80, 88 år gl. Han var fra Samsø, hvor han havde selvstændig tømrervirksomhed, men da han følte kald til at blive lærer, byggede han »Solhytten« i Troelstrup, flyttede dertil med sin familie og begyndte uddannelsen på seminariet. Efter et par år som lærer i Jylland blev han førstelærer og kirkesanger i Tersløse, hvor han virkede til pensionsalderen. Han havde sit ståsted i I.M., og foruden at være kundskabsmeddelende i sin undervisning var det ham også magtpåliggende at give børnene et kristent livssyn.
Børn: Frede (dim. 46), Sam (48), Josef (49).

Peter Just – (25)

Peter Just stammede fra Nord-Djursland. Efter stillinger i kortere åremål blev han førstelærer i

Rødning v. Vildbjerg i 34. Fra 57 til pensionsalderen var han førstelærer i Agri på Mols og her boede han til sin død marts 80, 81 år gl. I flere sammenhænge deltog han gennem årene i kristeligt arbejde f.eks. inden for søndagsskole og K.F.U.M.

Helga Andersen – (26)

Helga Andersen, f. Jakobsen, døde dec. 79 efter flere års streng sygdom, der brat og hårdt havde sat stop for udfoldelsen af hendes store virkestrang. Ildhu og engagement lyste bestandigt ud fra hendes breve, omsat i praksis gennem hendes arbejde, der hovedsagelig fandt sted blandt sær-forsorgens børn, først i Hesselager Skolehjem og derefter i mange travle år sammen med ægtefællen, forstander Harald Andersen, i Palleshave Børnehjem v. Ringe. Hun påviste, at disse handicappede børn kunne modtage en grundigere undervisning end dengang antaget og ydede derved en betydelig pionerindsats. Også en sognerådspost på undervisningsområdet, blev der tid og kræfter til.

Søn: Halfdan A. (dim. 59).

M.H.

Max P. E. J. Christiansen – (26)

Så er igen en af vore kammerater fra 26, M.C., kaldet bort. Han døde den 22. maj 81, i en alder af 80 år. Efter vikariatet kom han i 28 til Fredensborg, hvor han fik sit virke til han blev pensioneret i 68. Fra 56 som viceskoleinspektør. Han var i mange år formand for skolens lærerråd og for kommunens fælleslærerråd. Desuden var han i ca. 20 år kirkeværge. M.C. var sønderjyde, og som pensionist flyttede han og hans hustru til Løjt Kirkeby. Et dybtgående kristenliv har været grundlag for hans liv og færd. Han vil blive savnet af mange.

Niels Jørgensen.

Johs. Johansen – (26)

Johs. Johansen døde nov. 80, 75 år gl. Efter vikariater i Jylland fik han fast ansættelse v. Odder skolevæsen. Her helligede han sig især specialundervisningen og blev meget afholdt af sine elever. Kolleger gav ham det vidnedbyrd, at han var en meget dygtig lærer, en altid loyal kollega, der ved sammenkonster kunne underholde med lune og humor. Et menneskeliv, hvis hele indsats har været præget af beskedenhed, kommer ikke på pressens forside, og hvilke medier interesserer sig for det daglige slidsomme liv, som dog er det, der bærer vort samfund? Men vi, hans seminariekammerater, siger med ordenes fulde vægt: Ære være hans minde iblandt os.

P. Jensen.

1929

På mindre end et år er tre af 29'erne gået bort. Vagn Andersen døde 27. marts 1980, Svend Kristensen døde 25. januar 1981 og William Jørgensen døde 4. februar 1981. Kammerater vil mindes dem alle tre som deltagere i fremførelsen af »Elverhøj« ved klassefesten 1928. Svend var den fornemme hofmand, Vagn den muntre jæger og William (»Tjørn«) den underfundige hushovmester. Det var en fuldtræffer. Svend forblev livet igennem den formfuldendte, men i øvrigt særdeles tænksomme lærer på Frederiksberg, indtil sygsom tvang ham bort fra arbejdet. Vagn var den typiske landsbylærer, den festlige og afholdte lærer og meget andet i Føllenslev. »Tjørn« måtte gennem mange prøvelser og adskillige flytninger, der nok kunne slide på et menneskes humør, men altid kom han med en munter bemærkning, når vi sås. Vi mindes disse tre kammerater med tak for, hvad de gav i vort fællesskab, og vi ærer deres minde.

Axel Nielsen.

Joen Joensen – (30)

Joen Joensen døde i nov. 78. Med ham er en særpræget kammerat gået bort. Vi husker ham som den tilsyneladende stilfærdige natur, men under den rolige overflade var der sprudlende liv og humor. Han fik hele sin lærergerning på sin hjemstav, Færøerne, hvor han opnåede respekt og agtelse.

Morten.

Viggo Hansen – (30)

Viggo Hansen døde i december 1979. Viggo var en stout jyde, trofast i sin gerning og trofast mod sine venner. Han havde sin egen mening om mange ting og lod sig ikke uden videre rokke. Vi husker ham som den gode kammerat med det åbne sind. Han fik en meget lang tjeneste ved Vestervig skole og over 40 år som kirkesanger ved Vestervig kirke. Det sidste stemte godt med hans klare, positive stilling til kirken, og alt det, som kirken står for.

Morten.

Christian Søllested – (30)

Med Chr. Søllesteds død er et af klassens markante medlemmer borte. Han blev som den ældste et samlingspunkt både i seminarietiden og efter denne som formand for vandremappen og som tilrettelægger af vores stævner hvert 5. år. Han var en god og trofast kammerat, som alle kunne lide. Også hans hjem i Haslev var åbent for kammeraterne, og vi har minder fra mange dejlige timer dér i alvor og gammen.

Morten.

Olaf Sverre Petersen – (31)

Olaf Sverre døde okt. 80, 77 år gl. Han var færing, havde været fisker 6 år, før han kom på 2 høj-skoleophold i Haslev. Derfra gik vejen til semina-

riet. Hele hans lærervirksomhed faldt på Færøerne, sidst som førstelærer i Argir v. Thorshavn. Han kom jævnlige til Danmark og lagde meget ofte turen om ad Haslev bl.a. for at gense seminariet.

Ejner M. Hansen – (32)

Ejner Hansen afgik ved døden d. 1. marts 80, 75 år gl. Han var fra Vardeegnen. Hovedparten af hans lærervirksomhed var på Dronninglundegnen, sidst v. Dronninglund skole, dog i årene 1941–54 v. Frerslev skole pr. Haslev. Han var den solide og grundige lærer, der gjorde meget for børnene ved de små skoler, hvor han virkede, og samtidig var skolen samlingssted for børnenes forældre og egnens unge. Han havde sit ståsted i I.M., deltog flittigt i kirkeligt arbejde. Han var meget aktiv v. oprettelsen og Østvendsskole, som i hans sidste år havde en stor plads i hans hjerte.

Datter: Inge (dim. 59).

Helga Hansen – (32)

Helga Hansen døde jan. 81, 70 år gl. Hun var fra Strøby på Stevns, var et menneske med meget rige evner. Efter et par år i Fakse kom hun til Haslev skolevæsen, hvor hun fra 47 også var praktklærer. Hun var en energisk og samvittighedsfuld lærer, der havde stor omsorg for sine elever. Under besættelsen var hun tidligt med i illegalt arbejde. Det vovelige arbejde sled på hendes helbred, en ting, som aldrig blev helt overvundet, og allerede som 57 årig søgte hun afsked. Hendes sidste år var præget af sygdom.

Kaj I. Nielsen – (35)

Kaj I. Nielsen døde maj 80, 70 år gl. Han var fra Flemløse på Fyn. Efter en periode på optagelses-

hjemmet »Skovholmgård« kom han til Københavns skolevæsen. Da han havde uddannelse i undervisning af læsesvage kom han især til at arbejde med læsesvage og andre handicappede børn. 1953 blev han forstander for det nyoprettede skolehjem Jens Olsens Minde i Nivå, og denne institution ledede han med stor dygtighed i omtrent 25 år.

Alf Toftager – (35)

Alf Toftager er afgået ved døden 69 år gl. Efter lærereksamen aftjente han sin værnepligt og blev løjtnant. Da han fortsatte i reserven havde han fra 61 rang af oberstløjtnant. I 39 blev han lærer i Fåborg, hvor han i krigens år var stærkt engageret i modstandsbevægelsen. I 1950 blev han byrådsmedlem valgt af de Konservative. Fra 58 til 78 var han byens borgmester.

Johs. Larsen – (33)

Johs. Larsen er afgået ved døden, 69 år gl. Han begyndte sin lærervirksomhed ved optagelseshjemmet Roskilde Hvile, kom til Roskilde skolevæsen 44, blev viceinspektør 58 og sluttede som skoleinspektør ved Klostermarksskolen.

Knud Kværndrup – (42)

Knud Kværndrup døde dec. 80 af et hjertetilfælde umiddelbart efter juleafslutningen på skolen. Han blev 61 år gl., var søn af tidl. forst. Kværndrup, »Solhjem« v. Haslev, der var på seminariets første dim.hold. Hans længste lærervirksomhed var på Skolen v. Nørrevold, Kbh., hvor han satte stor pris på arbejdet og det særlige bymiljø. Han var de senere år tillige forstander for Københavns komm. aftenskoler. Han var gift med sin klassekammerat Margrethe, f. Foged. Søn: Bent (dim. 79).

Peter Nygaard – (46)

P. Nygaard er død jan. 81, 59 år gl. Efter nogle år ved Hyllinge skole kom han til Odsherred, hvor han de sidste år var skoleinspektør i Egebjerg.

Hans Koldsø – (53)

Hans Koldsø er død, 56 år gl. Før han kom på seminariet var han lastbilchauffør, og i seminarietiden sad han ved rattet i bussen ved mange ekskursioner. 1954 kom han til Kolding skolevæsen, hvor han fra 63 var viceskoleinspektør.

Gert Blume Hansen – (63)

Gert Blume er død, 41 år gl. Han var fra Køge, begyndte som lærer på »Spanager« v. Køge og senere Mellerup Skolehjem v. Randers. Efter et par år på Grønland fik han ansættelse på Vejle amts observations-skole i Vostrup v. Tarm.

Annelise Lund Nielsen – (73)

Annelise Lund Nielsen døde april 80, 33 år gl. Hun var fra Vamdrup, var en meget dygtig og lovende lærer, der især ydede en fin indsats inden for musik og korsang. Hun var gift med guitarlærer ved H.S., Jørgen Kronback.

Dimittender januar 1980

Hanne Birgit Dideriksen, Herlufsholm
Kim Jørgen Rosenberg, Roskilde
Jytte Halberg, Gelsted
Anne-Mette Danvar, Ringsted
Tom Ødegård Hansen, Haslev
Birgit Jensen, Frederiksberg
Lise Merete Jensen, Højerup
John L. Lauritsen, Flakkebjerg
Anne Mikkelsen, Rødby
Anne Nørgård Olsen, Rude
Claes Petersen, Næstved
Kahrin Dambæk, Rødvig
Jytte Ingemann Bramsen, København
Henrik Stricker-Pedersen, Frederiksberg
Gerd Anette Husum, Næstved
Ulf von Bülow, København

Dimittender juni 1980

Annette F. Andersen, Ruds Vedby
Per Kofoed Andersen, Ringsted
Lene Susanne Bülow, Bangsebro
Anne Bahn Christensen, Haslev
Flemming Blach Christensen, Køge
Hanne Cramer, Skjødstrup
Søren Hartmann Ditlevsen, Næstved

Susanne Surland Frandsen, Korsør
Hanne M. Espensen, Strøby
Annette S. Gregersen, Nykøbing F.
Annelise Grevsen, København
Lene M. Hansen, Bornholm
Marie Søndergaard Hansen, Skjellerup
Poul E. Hansen, Sakskøbing
Kirsten Toft Harpøth, Odense
Karin Jensen, Roskilde
Niels-Erik Hybholt, Roskilde
Ann Lisbeth Jelsgaard, København
Anette Jensen, Næstved
Else Hjort Jensen, Næstved
John Arnold Jensen, Ringsted
Nora Jensen, Frederiksberg, Sorø
Troels Michael Jensen, Næstved
Hans Søren Johansen, Ringsted
Paul Erik Kofoed, Bornholm
Vibeke van Wyllich Kragh, Haslev
Pia Marion Kristiansen, Næstved
Anni Jørgensen, Næstved
Kirsten Lindenkrone Løfberg, Fakse
Lis Larsen, Køge
Niels Steen Larsen, Køge
Else Margit Lefmann, Haslev
Sanny Helene Madsen, København
Inge Vibeke Møller, Næstved
Vibeke Kofoed Møller, Bornholm
Doris Bente Nielsen, Køge
Jan Rigmond Nielsen, Køge
Karin Louw Pedersen, Kalundborg
Susanne Engelbrecht Pedersen, København
Karsten Harding Pedersen, Ålborg
Peter Heje Pedersen, Slagelse
Anne Nordfjord, Slagelse
Bodil Petersen, Holbæk
Lone Skovgaard Petersen, Ringsted
Dorthe Philipsen, Nykøbing F.
Hanne Marie Sørensen, Førslev

Carsten Roslyng-Jensen, København
Solveig Annette Sejersbøl, Flakkebjerg
Petre Kirstine Stigsen, Sønderjylland
Inge Sturich-Andersen, Holme Olstrup
Kirsten Bilde Sørensen, Melby
Anne Margit Christensen, Haslev
Kim Skov Frese, Roskilde
Leif Vejrbæk, Køge
Finn Køngerskov, København
Kirsten Haislund Andersen, Køge
Arne Jensen, Haslev
Søren Engmose Larsen, Næstved
Elin Bennebo Pedersen, St. Heddinge
Hans Ole Petersen, Stege
Karen Sofussen, Stenmagle
Hanne Weber, Haslev
Hugo Børge Madsen, Haslev
Jonna B. Hougaard Andersen, Sakskøbing
Irene Brandt, Haslev

Dimittender januar 1981

Inger-Lise Baadsager Nielsen, Vollerslev
Henny Ring Skou, Køge
Carsten Erik Andersen, Svendborg
Nina Birgitte Jensen, Ringsted
Per Egelund Hansen, Køge
Hans Jørgen Ulnits, Haderslev
Flemming Bülow Olsen, Søborg
Linda Anette Norup, Thorsvang
Tommy Ebbesen, Odense
Lars Erland Laursen, Århus

Dimittender juni 1981

Elisabeth Rose Andreassen
Anne M. Ankjær Andersen
Lisbeth Kjær Andersen
Merete Karen Andersen
Eva Balle
Anne-Mette Bisgaard
Annette Christensen
Arne Christiansen
Michael Dam-Jensen
Kaj Grann
Birgitte Hansen
Margarete Christine Hansen
Susanne Hansen
Birgitte Hansen-Jacobsen
Tove Stubager Slente Henriksen
Asger Hunø
Karin Hugbert Jacobsen
Hanne Jakobsen
Inger Højgaard Jakobsen
Hanne Bisgaard Jensen
Frank Gerhardt Jensen
Jan Pondal
Kim Stendorf Jensen
Leif Dysted Jensen
Mogens Gram Johannessen
Birte Staack Kristensen
Axel Kristoffersen
Isabelle Louise Leveije
Anne Linder
Ida Lundkvist
Ida Bruhn Madsen
Carsten Wendel Madsen
Anne Mortensen

Nina Poulina Mouritzen
Gert Møller
Helle Wermuth Nielsen
Ida Hegner Nielsen
Jette Borbye Nielsen
Kate Lindholm Nielsen
Jørgen Vincentz Nielsen
Lene Olsen
Eva Marie Pedersen
Susanne Vigand Pedersen
Karl Ernst Schefferling
Torben Niels Schou
Peter Skriver
Kirsten Holm Sørensen
Bjarne Møller Sørensen

Bjarne Schou Sørensen
Ulla Bjerregaard Wohlgemuth
Anne Mortensen
Bjarne Rud Jensen
Bodil Hansen
Bente Jensen
Dorte Bille Jensen
Susanne Jette Kristiansen
Anette Blem
Birthe Lang Pedersen
Egon Kamstrup Larsen
Tage Georg Deis
Jørgen Frederik Larsen
Lilli Oest-Jacobsen
Jørn Erik Petersen

Regnskab

Festskrift 1905–1980

Takket være tilskud fra forskellig side (donatorer anført i festskriftet) har foreningens budget ikke været belastet af dets udgivelse. Udgift for 2000 eksemplarer var 67.223,15 kr., heraf udgør trykning 59.579,90 kr. Resterende beløb er porto-udgift dels til indbydelser i juni, dels til udsendelse af festskrift, samt udgifter til kuverter, girokort m. tryk m.m.

Regnskabet er revideret og godkendt af foreningens revisorer d. 4.11.80.

Et restoplag på ca. 300 eks.pl. er overladt seminariet.

1979–80

Udgift	28.121,05
Indtægt	25.021,64
<hr/>	
Underskud	3.099,41
<hr/>	
Formue pr. 24.4.80	16.009,08

Revideret af foreningens revisorer, fremlagt og godkendt ved generalforsamlingen d. 22.8.80.

1980–81

Indtægter:

Indgået på giro (festskriftregnskabet fraregnet)	7.904,85
Renter på sparekassekonti (Bikuben): nr. 44-27944	1.309,03
nr. 02-24407	712,64
Renter på girokonto	72,60
<hr/>	
Renter i alt	2.094,27
<hr/>	
Renter i alt	2.094,27
<hr/>	
Indtægter i alt	9.999,12

Udgift:

Gave	92,95
<hr/>	
Overskud	9.906,17
Kassebeholdning de. 24.04.1980	16.009,08
Overskud	9.906,17
<hr/>	
Kassebeholdning den 01.04.1981	25.915,25
<hr/>	
Aktiver pr. 1/4 1981	
– i sparekasse (Bikuben): nr. 44-27944	21.309,03
nr. 02-24407	3.903,88
– på girokonto	614,64
– kontant	87,70
<hr/>	
I alt	25.915,25

Regnskabet er d.d. gennemgået, diverse bilag, bankbøger o.s.v. forevist og intet fundet at bemærke.

Fuglebjerg, den 2. sept. 1981

Edvin Stryhn.

Erik Harrild.

Sparekassen Bikuben - Haslev

